

פעילותו המדינית של וייצמן באיטליה בשנים 1923—1934

פעילותו הפוליטית של וייצמן באיטליה בין שתי מלחמות העולם הייתה ענפה ומקיפה יותר מכפי שידוע עד כה. היא החלה בראשית שנות 1922 בשליחות לrome, שטורתה הייתה להציג את הסכםן של ממשלה איטלקית ושל הנהגת הוואטיקן לאישור הנוסף של אמונה המאנדרט האפיפיורי על ארץ־ישראל.¹ פעילותו זו של וייצמן נמשכה אף לאחר עליית מוסוליני לשטון, למרות ההסתיגיות והחששות הקבדים שעורר בקרב החוגים הציוניים באיטליה ומהווצה לה.² וייצמן נפגש עם מוסוליני ארבע פעמים ברומא, בשנים 1923—1934,³ ואף יומם

¹ על נסיעה זו של וייצמן לאיטליה נשתרמו קטעי ידיעות במקורות שונים. נוסף על דבריו של וייצמן בספר כרונוגרפיה, נשתרם דו"ח קצר, מיום 29 במרס 1922, מארס סר Public Record Office, Foreign Office [F.O.], F.O., Political, 371/7773, pp. 36—37 רונאלד גראהאם אל לורד קריזון (להלן: (Political, Eastern, General, 371/19983, p. 236 וייצמן מקאפררי להגלה הציונית בלונדון, ביום 10 באפריל 1922 Corrispondenza (Eastern, General, 371/19983, p. 236 מטרתו נפגש עם מלך איטליה ועם מיליאון 4 (רומא, 12 באפריל 1922). וייצמן נפגש עם מיליאון איטלקים שונים. אך מטרתה העיקרית של פעילותו המדינית היה בוואטיקן, מדינאים איטלקים שונים. שם נפגש עם מזכיר המדינה, הקארדינאל P. Gasparri, בשם פאולו פאצ'י, "Una Miniatura: Ricordi di una conversazione con Alfonso J.M. Pacifici, "Scritti in memoria di Leone Carpi (Gerusalemme, 1967), pp. 219—228.

² ב-28 בנובמבר 1922 הודיעו זאב ז'בוטינסקי, בשם התנהלה הציונית, במכבת אל הנסיך Cassano, כי "אנו מוצאים לנוחן לדוחות כל החלטה, עד אשר יתרור המצב הכללי, ביחסו של מה שנוגע לעמדות של החוגים השליטים באיטליה [כלפי הציונות]". המכבת שמר בארכיו הציוני המרכז בירושלים [להלן: אצ"מ]. וייצמן עצמו הגיב בהריפות על עליית האושים לשטון, ובנאות נשא בנייריווק ב-26 במרס 1923, אמר: "To-day there is a tremendous political wave, known as Fascism, which is sweeping over Italy. As an Italian movement it is no business of ours — it is the business of the Italian Government. But this wave is now breaking against the little Jewish community, and the little community, which never asserted itself, is to-day suffering from anti-Semitism" (Chaim Weizmann,

³ American Adresses, [New York, 1923], p. 49.

וייצמן כתב כי "היו לי שלוש שיחות עם מוסוליני, ברווחים של כמה שנים" (מתה ומעש, [שוקן, תש"ט], עמ' 361). הוא שכח — או נמנע מהזכיר — את הפגישה

מגעים דיפלומאטיים אחרים. שבhem נדונה, לעיתים בצורה עניינית ביותר, כמה מן הנושאים המרכזיים שהעסיקו את ההנהגה הציונית באותה השנה. דומה כי בירור סוגיה זו עשוי לתרום הן להבנת התמורות העיקריות שהלו ביחסו של המשטר הפאשיסטי אל היהודים בכלל ואל הציונות בפרט, והן להארת כמה פרשיות בתולדות התנועה הציונית ונסיגותיה לפחות אחורית עז'ץ-ישראל במסגרת מדינית בינלאומית רחבה.

לרשותנו נפונש וייצמן עם מוסוליני ב-3 בנואר 1923, בחודשים לאחר עליית הפאשיסטים לשטן.⁴ זו הייתה שיחת היכרות ראשונה בין שני האנשים, ובמהלכה חזר מוסוליני והציג את התנגדותו לתנועה הציונית, אשר נציגירה בדבריו כמכשור בידי מדיניותה של בריטניה במזרח התיכון, וכגורם העשוי להפריע להרחבת ההשפעה האיטלקית באורה.⁵ עם זאת נתשarra במהלך השיחה הסברה — שאוთה הבינו קודם לכמה מנהיגי התנועה הציונית באיטליה — כי עמדתו של מוסוליני בראש ממשלה רוחקהיתה מן הקיצונות שאפיינה כמה מהופעותיו הקודמות נגד היהודים ונגד הציונות. יתר על כן, לדבריו על האפשרות של שיתוף חברות ומומחים איטלקים בכמה מפעלים כלכליים בארץ הוכחו את עניינו בנוסאות ורגישותם כלפיו, והצביעו על סיכויו קלשו שהדו-שייה שהחל יכול להתחדש באחד הימים.

אכן, לא חלפו אלא שנים אחדות, ושני הצדדים גילו נכונות לחק את הקשרים בינם.

מצד ההנהגה הציונית הייתה נוכנות זו פועל יוצאת מן המזciות הקיימת. איטליה

שלישית, שוטקימה ב-1933. כמו כן לא צין וייצמן את תاريיח הפניות, ורק על השיחת השניה כתוב כי היא "חrootה בוכרוני בבריתות יתרה, הוואיל ונתקימה בעבר יום הצלברים" (שם, עמ' 363—362).

⁴ זו השיחה היחידה שלילה מרוחיב וייצמן את הדיבור בספר זכרונו (עמ' 361—362). אלומן מכיוון שכאמור לא נקבע תאריך, סבר היסטוריון הר. דא פליצ'ג כי בדברים אלו מתכוון לפגישת השניה, שוטקימה ב-1926, וכך נתעודה המתונה כולה. עיין: Renzo De Felice, *Gli ebrei italiani sotto il fascismo* (Torino, 1961), p. 108. השבועון *Israel* הדיע על הפגישה בגיליוון מיום 4 בנואר 1923. כמו כן נשמר ממנה דז"ח מלא, שלחה סר הר. גראהאם לוויד קרוזן ביום 5 בנואר 1923 (F.O., Political, Eastern, General, 371/8993, pp. 20—22).

⁵ לדברים אלו של מוסוליני לא היה משומח חידוש בהשווה לתפישה שהיתה מקובלת במשרד החוץ האיטלקי עוד לפני הפליטה הפאשיסם לשטן. על מדיניות זו ועל מניעתה עיין: פרנק א. מנואל, "הבעיה הארץ-ישראלית בדיפלומאטיה האיטלקית בשנים 1916—1920", *'שיבות ציון'*, ד' (1956), 210—239.

⁶ הכוונה לדאנטה לאטס. למשל בילינסון ולרב אנג'לו סאצ'דרdoti, שנתקבלו לראיון אצל מוסוליני ביום 20 בדצמבר 1922, ואו הכוינו את פגישת וייצמן ומוסוליני. דוח מלא על השיחה: אצ"מ, אצ"מ, 2136 Z 4/2136.

היתה אחת המעצמות העיקריות הפעילות במורוח התקיכון. דרך נמליה, ובעיקר דרך נמל טריפולי, עברו מרבית העולים לארכ'-ישראל. נציגה, המארקיז תיאודולו, ישב-ראש בוועדת המאנדרטים המתמדת של חבריה-לאומנים. ורכש לו השפעה רבה במוסד בינלאומי חשוב זה.⁷ כל עוד לא היה שיפור היחסים עם הממשלה האיטלקית כרוך בסיכון היחסים עם בריטניה, לא היה שם טעם שמנהיגי התנועה הציונית יתעלמו ממציאות זו.

לגביו הממשלה האיטלקית, לעומת זאת, הייתה השינוי הכרוך בתמורות העמוקות שהלו במדיניותה מאז שנת 1925, מאז גמלה אמר לחייבת סופית מן הוויקה שעדרין קשרה אותה אל מדיניותן של הממשלה שקדמו לה.⁸ במקום התפישה הקולוניאלית המסורתי — אשר חיפשה אפיקים להפטשות איטלקית באפריקה תוך שיתוף פעולה, או לפחות תוך דיכוי כלשהו, עם שאר המעצמות הקולוניאליות — חתרה מעצמה הממשלה הפאשיסטית להבטיח את "נוכחותה" של האיטלקיה בכל הבvincיות העולמיות העיקריות, תוך עירנות לזיהה שבין ההתרחשויות הפוליטיות באירופה לבין השלכותיהן באפריקה ובמורוח התקיכון, ומבליל להירות אף מהתנקשות באינטראסים של בריטניה ושל צרפת באזרחים אלו.

עיקר תשומת-הלב הופנה בתחילת למאכיזי התפשטות באנאמוליה, להשתגמת המאנדרט על סוריה,⁹ ולנצל מוסדותיה של הכנסייה הקתולית בארץ-ישראל להעמקת החדרה האיטלקית באזורי.¹⁰ עם זאת הוכרו כבר בשנים 1927–1926 הצעות שונות להשתמש לקידום מטרותיה של הדיפלומטיה האיטלקית גם בקהילות היהודיות שבכלאנט, וכן בתנועה הציונית בארץ ובעולם.¹¹

הצעות אלו נתקלו בתחילת הסתני מצד מוסוליני. הוא חשש שצעדים

⁷ על השפעתו של תיאודולו בוועדת המאנדרטים, ועל יהסו שליליו לתנועה הציונית באותה השנה, עיין: חיים וייצמן, 'מסה ומעש', עמ' 363–362. תיאודולו עצמו הבהיר בחופיות רבה נגד הציונות. לדעתו נועד "הבית הלאומי היהודי" לcliffeון, והומצא של מדיניות בריטניה היהת עתידה להיות חיטול החסותו הקתולית על המקומות הקדושים וחיזוק עמדותיה של בריטניה על גאות תעלת סואן, ההתיישבות בארץ היה, לדעת תיאודולו, מפעל ראוות, והעיר תל-אביב — מקלט לטוחרים ומהוסרי מקצוע, יצירה מלאכותית הסרת הזרקה ועמיד. הוא גם דגל בהטלת הגבלות חמורות על העלייה לארכ'-ישראל. עיין בספר הזכרונות: Alberto Theodoli, *A cavallo di due secoli* (Roma, 1950), pp. 135–137 (להלן — תיאודולו).

⁸ על המפנה שהל במדיניות החוץ של הממשלה הפאשיסטית החל מאמצע 1925 ועל סיובתו עיין: Giampiero Carocci, *La politica estera dell'Italia fascista 1925–1928* (Bari, 1969), pp. 18–25.

⁹ Ennio Di Nolfo, *Mussolini e la politica estera italiana* (1919–1933) (Padova, 1960), pp. 53–64, 150–153.

¹⁰ רביים עמדו על כך. סיכום וביבליוגרפיה בנושא זה: Francesco Coppola, "La situazione politica in Palestina", *Politica*, XXVI (1926), 11, 143–149; idem, "La politica italiana di qua e di là dal Giordano", *Politica*, XXVII (1927), 100–102.

באליה עלולים לחזק בעקביפין את מעמדם של היהודים באיטליה, דבר שנראה לו בלתי-רצווי ואף מסוכן, בוגל "האופי הבינלאומי" של היחסות.¹²

עם זאת, קשה היה כפי הנראה להתעלם מן העובדה שה坦נווה הציונית הצלילה במרוצת השנים לבסס את מדתיה בווירת הבינלאומית, ואף הוכיחה את חיותה ואת כושרה המעשית, בעיקר במפעלה בבניין ובהתישבות, שהתרחוב והליך והכה שורשים עמוקים בארץ. אפילו קונסול איטליה בירושלים, אוראציו פדרazzi,¹³ שנודע כאנט'ציוני קיזוני ואף אנטישמי, נאלץ להמליץ באוגוסט 1927 על שינוי המדיניות האיטלקית כלפי הציונות, לפחות עד טכסי, שכן — כפי שהוא כתב למוסוליני — מן ההכרח שהמדיניות האיטלקית לא תסתמך רק על "אותה פalsa טינה הנוצרית והאטראיררכאלית שעבר זמנה", ולא רק על הערבים "שהם כאן, כבשאר הארץ, בנסיגת מתמדת"; אלא רצוי למצוא נתיבים גם אל היישוב היהודי, שהוא עתה היסוד המודרני והדינامي בארץ, ואשר "עמו ניתן לקשור קשרים יידוחתיים ללא חשש כלשהו. הוא עשוי לשמש שוק לייצור שלנו, אוצר השפעה לתרבותו, סביבה בויתר לקילת הצייליאציה שלנו".¹⁴

לニומיקים אלו הוסיף גואריליה — הממונה על ענייני המזרח התיכון במשרד החוץ — כי ההתעלמות המכונה מן התנווה הציונית רק תסייע לבריטניה, וכי מעוניינה של הדיפלומאטי האיטלקית הוא כי "נפקח גם מקרוב על התפתחות הציונות, ולא נשאיר אותה רק בידייה של בריטניה, אלא נעקוב אחריה מבפנים, כפי שמחייב הנוגה הדיפלומאטי המקובל".¹⁵

시키ולים אלו נשאו פרי, ובכך נפתחה הדרך לפגישתו השנייה של וייצמן עם מוסוליני, אשר התקימה ברומא ב-17 בספטמבר 1926.¹⁶

שלא כבפניותו הראשונה, הערך הפעם וייצמן את תוכניות השיהה כחייבות.

¹² Bisogna infatti il 14 di agosto 1927 al governo del ministero degli Esteri italiano: "bisogna riflettere che l'ebraismo ha carattere internazionale; e, come accade di tutti gli organismi di tal genere, è sempre difficile controllarne i reali rapporti e le tendenze effettive" (Carocci, *op. cit.*, p. 213).

¹³ Bisogna infatti il 14 di agosto 1927 al governo dell'ebreo Orazio Pedrazzi — Orazio Pedrazzi (1875–1945) היה מיניסטר החוץ של איטליה בין השנים 1928–1929. נושא נאום נגיד הציונות ב-26 במרץ 1925 בפרלמנט איטלקי. עיין: Atti Parlamentari, Camera, 1925, נספח מס' 2986–2987. *Discussioni*, pp. 2986–2987. מר שנון בлом הפנה את תשומתלבי לשתי תיבות שנותפסמו בעיתונים ערביים עם מינוו של פדרazzi: "מוסוליני מינה את סניאור אוראציו פדרazzi לקונסול כללי בירושלים. זאת מכיה קשה לציונות, כי עמדתו האנטישמית של פדרazzi ידועה" (פלסטין), (28.1.1927). "המנוי עוזר התענוגות רבתה. רואים בו עדות נוספת לנופת למגמות להחרוב את ההשתנה האיטלקית בעולם, בהאנס לקו של המנגיגים הפאשיסטים" (אלמקטם), (23.1.1927).

¹⁴ תזכיר מיום 19 במאי 1927 (Documenti diplomatici italiani, serie VII, vol. V, p. 220).

¹⁵ Raffaele Guariglia, *Ricordi* 1922–1946 (Napoli, 1950), p. 183
"Il Presidente Weizmann a Roma", Israel, 22–29 settembre 1926¹⁶

"אני קיוויתי לתקן במשהו את יחסינו עם האיטלקים", כותב וייצמן בספר זכרונותיו,¹⁷ "סבירני ששחתתי השניה עם מוסוליני לא הייתה מושלת ערך. הוא אמר לי, כי לשמחת לבו נודע له, שהציונים בירושלים חיים ביחסים מצוינים עם האיטלקים במקום; וגם זאת, שימושותינו מצליחות יפה. לאחר ראיון שני זה הורgesch שיינוי טון לטובתו בעיתונות האיטלקית; תוכן הראיון נודע ברבים, ואופיו היידישוטי הועיל הרבה להיטיב את מצבה של העדה היהודית".

אכן, ככל חוץ נתקבל בתקילה הרושם כי חל מפנה מהותי במדיניות המשטר הפاشיסטי. בפרק זמן קצר, ובעיקר בשנת 1927 ובראשית שנת 1928, נתחדרו הקשרים בין שני הצדדים. מוסוליני קיבל בשני ראיונות נפרדים את איגודו יעקובטונ'¹⁸ ואת נחום סוקולוב¹⁹, וגילתה עניין ואהדה כלפי הנושאים שנדונו. לבסוף החאלט, בהסתמכו האישית של מוסוליני, להקים גם באיטליה ועד פרוצ'יזוני – "עד איטליה-פאלאטינה" – כדוגמת ועדים דומים אשר פעלו באותה תקופה באצטאות שונות. מטרתו המוצהרת של הוועד הייתה להפיץ ידיעות על מפעלים ההתיישבות הציונית בארץ, לנטוות את ההכרה שהוא גורם של שגשוג בארץ, ולהבהיר את מידת התועלת המוסרית והכלכלית שתוכל איטליה להפיק ממנו.²⁰

אולם במהרה נתרה, כי כל זה לא היה אלא עניין של טכיס מדיני. הממשלה הפאשיסטית הייתה אמנם מוכנה להתחאים את מדיניותה כלפי התנועה הציונית העולמית לצורכי השעה. אך ההנחה הפאשיסטית (ובראש וראשונה מוסוליני עצמו) בודאי לא הייתה מוכנה לכרוך בכך וזה גם שינוי בתפישת האידיאית העקרונית, שלפיה כל פעילות ציונית בקרב יהודי איטליה – ותיה צנואה ככל שתיה – כ摹ה בגילוי של קוסמופוליטיות, ככפירה בעיקרונות של המונוליטיות הרעיון של המדינה הtotitalיטארית, וככחחה חותכת לחוסר הלояליות של היהודים כלפי. לפיכך, כשהתכנס במילאנו בנובמבר 1928, כינוס של הפדרציה הציונית האיטלקית, הופיעה באחד העיתונים התקפה חריפה ביורה נגד השתתפות של יהודי איטליה בפעולות ציוניות.²¹

¹⁷ מסה ומעש', עמ' 363.

¹⁸ יעקובטונ' – שהיה נציג ההגלה הציונית ליד חבר הלאומנים בוגז'ה – נתקבל לראיון ב-6 בינווי 1927. את הדוח שחיבר על תוכן השיחה עם מוסוליני (השמור באצ"מ, "Il problema ebraico nella politica italiana fra le due guerre mondiali", *Rivista di studi politici internazionali*, XXVIII (1961), nr. 1, pp. 47–49.

¹⁹ סוקולוב נתקבל אצל מוסוליני ב-26 באוקטובר 1927. בזאתו מן הפגישה הענק ליעזון Il Giornale d'Italia הצהירו עוזרו פולמוס פנימי חריף בקרב ההנאה הציונית. ידיעות על ביקורו של סוקולוב ועל הצהירתו נחרטמו גם בשבועון Israel מיום 11 בנובמבר 1927, תחת הכותרת: "Interessanti dichiarazioni di Sokolow sul fascismo".

²⁰ העתק של תקנון הוועד שמור באצ"מ, Z. 4/3238. את דשנת חברי הוועד פרסומי במאמר היגל, עמ' 46, העיתון Il Popolo di Roma ב-23 בנובמבר 1928, חת

²¹ המאמר הראשון נתפרסם ביוםון Il Popolo di Roma ב-23 בנובמבר 1928, חת

ויצמן, אשר סבר כי שיחתו השניה עם מוסוליני תרמה "להיטיב את מצבה של העדה היהודית" באיטליה. ספק אם היה מסוגל להבין את הגינויים המוחדר של הפאשיסטים, שלפיו היו קיימים שני מישורים שונים ונפרדים זה מזה: מדיניותם כלפי התנועה הציונית העולמית, ותביעותיהם מיהודי איטליה.²²

בין כך ובין כה, מאורעות הדמים אשר פרצו בארץ בקי"ז 1929 והמאבק המוני שהתנהל בעקבותיהם הסיחו את דעתו של וייצמן מפעילותו באיטליה. ואילו מוסוליני, אשר ציפה לסיום המשא ומתן עם הוווטיקן לחימת הסכמי האפרטאנס, ודאי לא היה מעוניין באותה שעה בחידוש מגעיו עם הציונות.

שתי הפלישות האחרונות של וייצמן ומוסוליני — השלישית והרביעית במנין — נתקיימו ב-26 באפריל 1933 וב-17 בפברואר 1934. אלו היו החשובות והמשמעות>y שבפגישות שני המדינאים, שכן הפתוחיות המדיניות הכלליות באוthon השני, או בסמוך להן, אפשרו דיון ענייני בכמה מן הבעיות העיקריות שהעסיקו את שני הצדדים באותה תקופה.

הגורם העיקרי שהטיל משנה בשנת 1933 את צלו המאים על הוירה הבינלאומית כולה, היה כמובן עלייתו של היטלר לשטון. מאורע זה השפיע מבחינות שונות על מדיניותה של הממשלה הפאשיסטית בכלל, ועל יחס אל הבניה היהודית ואל התנועה הציונית בפרט. נצחונה של התנועה הנוצרית בגרמניה העלה את קרנו של מוסוליני בעניין עצמו ובעניין מדינאים אחדים שMahon לאיטליה. מעמדו האישי והמדיני נתזק, אף מעבר לכוחו האmittית. וועל כל, בראשונה אחר שנים ניתנה לו הזדמנות להופיע בוירה הבינלאומית בתפקיד האווב עלייו ביותר — כמתוך ומשר בסכסוכים בין עמים. הוא — מייסדה ומורה דרכה של התנועה הפאשיסטית והותיקה — משיא עצות לכל הצדדים: מלמד צערירים מנסינו, מתkon שגיאות נערומים של תלמידיו, ומטיף לשאר המדינאים שיגלו יחס של הבנה ושל סלחנות כלפים.

ברם, מעמד חדש זה שמוסוליני רכש לעצמו — או שהוא דימה כי רכש לעצמו —

הבותרת: "דעת או לאומן" (Religione o nazione). המאמר הבלתייחותם נכתב בידי מוסוליני עצמו. עיין: Umberto Nahon, "Rapporto confidenziale all'Esecutivo Sionistico", *Scritti in memoria di Leone Carpi* (Gerusalemme, 1967), p. 275,

nota 24; Guariglia, *op. cit.* pp. 183-184

²² דומה שאחת ההגדירה הטובה ביותר של הבנה זו ניסחה המפלגה הפאשיסטית עצמה בחיבור שהיא מעין קיצור מנגנת הפוליטית. בחיבור זה נאמר: "עמדת אליטליה כלפי התנועה היא אחת כshedōr בציגונות בפאלאטינה, ואחרת כshedōr בחברותם של אחרים איטלקים בתנועה הציונית, חברות שאינה מתבלטת על הדעת בשום אופן. לעומת זאת, אחרי התנועה הציונית בפאלאטינה עוקבת איטליה בתשומת לב רבה" De Felice, (*L'Italia nel Mediterraneo*, [Roma, anno, XIV], p. 44) *op. cit.*, p. 111, nota 1.

היה כМОבן תלו依 בהסכמה של הצדדים השונים, ובראש וראשונה בנכונותו של הטלר לחיישם לוזתיק ממנה ולקבל את עצותיו, אך נוכנות כזאת לא הייתה לו כל עיקר.

לא זו בלבד שהיה ניגודי אינטראסים כלכליים ומדיניים בין שתי המדינות (כגון: בארץות הפלשתינה, בטורניה, ובעיראק), ובעיקר בשאלת סיפוחה של אוטונומיה אל הראיך הגדול), אלא שגם בשאלות אידיאולוגיות פנימיות הוויכחה ההנאה הנאצית, כבר בימיה הראשונים אחר עלותה שליטון, כי דעתה איתנה לכלת בדרך בעקבותיה, בהתאם לדרישה היא את הבעיות, ומוביל להיות מושפעת מ"נסיונות" של אחרים, ושל מוסוליני בכלל זה.

יתר על כן, אם בניגודי אינטראסים כלכליים ומדיניים ניתן למצוא פשרה, והנאצים אף הוויכחו נוכנות מסוימת לשירות בתחוםים אלו כדי להפסיק את דעמתם של האיטלקים, הנה דועא בשאלות אידיאולוגיות פנימיות — ובראש וראשו

בדרכו פתרונה של הבעיה היהודית — נתגלתה עדמתם כנוקשה ביותר. לא יותר אפו למוסוליני אלא להעמיד פניו גובל, ולהפגין קבל-עולם את אכזרותו ואת הסתייגותו מן המדיניות של הממשלה הנאצית, תוך הדגשת הבדלים בין שני המשטרים.

בדיעבד נתגלתה מדיניות זו כمفוקחת למדי, שכן היא לא חיבבה את הפאשיסטים לשຽוף את כל הגברים ביניהם לבין הנאצים, ובוודאי לא נתקחה את מסכת הקשרים הענפה שנרכמה במרוצת השנים בין שתי התנועות. עם זאת היא חיזקה את עמדתו של מוסוליני בקרב המדיניות הדמוקרטיות, ולמעשה השארה בידו חופש פעולה בקביעת מדיניותו בעtid.

חיזוק מעמדו של מוסוליני בזירה הבינלאומית אפשר לו בין היתר לקדם את האינטראסים האיטלקיים באזוריים שונים, ובמסגרת פעילות זו גם חור בתגובה רבה על ניסיונו להרחיב את ההשפעה האיטלקית במזרח התיכון.

מסתבר כי הפעם לא ברור מוסוליני במאצלים, ומתוך ביטחון עצמי מופלג שהחבטה לעתים בגילוי התרבותות — ניסה לשחק בכל הקלפים בעת ובעונה אחת: תעמללה נמרצת בקרב העربים, עד כדי ניסיון להקים מפלגות פאשיסטיות בארכ'-ישראל, בסוריה ובמצרים;²³ תמייה במנגינים ערבים בכל, ובאמיר שיפר

²³ על התגברות התעמולה הפאשיסטית בקרב הערבים מצוית ידיעות רבות בתיקי משרד החוץ הבריטי, בעיקר החל מאמצע שנת 1933, ואוכיר כאן רק אחדות מהן. ב'5 בינוי [...] there is a movement on foot among the Palestine Arab youth to found an Arab Fascist Party, which would embrace not only Palestine but also the neighbouring Arab Countries" (F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16931, p. 204) ("...[...] [...] there is a movement on foot among the Palestine Arab youth to found an Arab Fascist Party, which would embrace not only Palestine but also the neighbouring Arab Countries" (F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16931, p. 204) ("...[...] [...] there is a movement on foot among the Palestine Arab youth to found an Arab Fascist Party, which would embrace not only Palestine but also the neighbouring Arab Countries" (F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16926, pp. 118—120) ("...[...] [...] there is a movement on foot among the Palestine Arab youth to found an Arab Fascist Party, which would embrace not only Palestine but also the neighbouring Arab Countries" (F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16926, pp. 118—120)

ארסלאן הדרוזי בפרט,²⁴ פעילות מוחדשת בוועדת המאנדרטים של חבר-הלאומים, במגמה להבטיח לאיטליה מעמד מיוחד אף בניהולו המשעי של המאנדרט על ארץ-ישראל;²⁵ ואף חידוש המגעים הדיפלומטיים עם נציגי הסתדרות הציונית²⁶ —

תקפיך تعملתי רב מילאו כМОון שידורי רדיו בארי בערבית, שהחלו במאי 1934. הנימה האנטיבריטית של שידורים אלו עוררה מחאות רבות מצד שגריר בריטניה ברומא ופעילות דיפלומטית ענפה ברומא ובلونדון, אך כל זה ולא הוועיל. ועין על כך בנספח 4, סעיף 6.

²⁴ גם על המגעים בין האיטלקים לבין מנהיגים ערביים שונים מצוית ידיעות רבות בתיקי משרד החוץ הבריטי. כמו כן ידוע המכабב מס' 20 בפברואר 1935 של שביב אرسلאן, המנהיג הדרוזי הגולת, אל המופתי הירושלמי, שבו הוא מרמז על מגעיו עם מוסוליני (Esco Foundation, *Palestine. A Study of Jewish, Arab and British Policies* 1935, II, 774—775). אמם נמצאו עוררים על דיקון הגוסח של המכabb, ברם ארסלאן נפגש עם מוסוליני כבר בתחילת 1934 : על כך ועל פעולתו זו בכלותה נתן למוד מתוכיר טודי שחיבר משרד החוץ הבריטי באוגוסט 1936, שבו סיכם טר ר. ואנטיסטרט את "הפעולות האנטיבריטיות של האיטלקים במרוח התקיכון". ועין על כך בנספח 4, סעיף 5.

²⁵ כבר בامي"ז שנות ה-20 הגיעו האיטלקים שורת תלונות על אופן ביצוע המאנדרט על ארץ-ישראל. הבריטים ניסו להפסיק את דעם בתשובה מיום 29 באפריל 1926. "as giving them a special position in Palestine" שאוותה נטו האיטלקים לפרש "Though the language was vague, its burden was to insinuate that the mandate should be international in the sense that the members of the League, their nationals and their goods, should have a special position in Palestine and that the Administration itself should be international".

עם זאת, עדין היו התביעות המשויות של האיטלקים מצומצמות למדי, שכן אף לדעת "I. Rights and privileges of consular officers. 2. Rights of Italian employees in the Palestine Administration. 3. The granting of contracts for public works, with particular reference to the employment of a British firm in connexion with the Haifa harbour works and the Haifa-Bagdad Railway survey. 4. Exemption from taxation and customs duties of charitable and religious institutions. 5. The Palestine Education Ordinance. 6. Anti-Italian articles in the Arab press".

תביעות אלו נדחו בעיקר בשתי אגרות מטעם משרד החוץ הבריטי, מ-28 בנובמבר 1932 ו-3 במרץ 1932. (כל הומואות לעיל מהן : F.O., Political, Southern, Italy,

371/18430, p. 200 ff., par. V). רק במחצית השניה של שנת 1933 החלו האיטלקים בפועל נמרצת, שאוותה טיכמו הבריטים בשנות 1936 בתזקير הנוצר לעיל, והמתפרנסים כאן בנספח 4. עיין שם, ביחס

בסעיף 2. יצוין גם כי מדי פעם ובעיקר בשנים 1927, 1929, 1930 — הופרשו בעיתונות הבריטית, בעיקר ב-Daily Mail, שמועות בדבר הצעות להעברת המאנדרט על ארץ-ישראל לידי האיטלקים. אך לא נמצאה הוכחה שהענין נדון בדרך מדינית.

²⁶ מלבד שתי הפגישות עם ויצמן — שבעשנים 1933-1934 לא שימש בשום תקpid רשמי

ועם וייצמן אישית בכל זה — והידוק הקשרים עמהם עד כדי הצעה ... להקים מדינה יהודית בארץ־ישראל!
במסגרת מרכיבת זו נשתלבשה פעילותם המדינית של וייצמן באיטליה בשנים 1934–1933.

הפגישה הראשונה בתקופה זו נתקיימה כאמור ב-26 באפריל 1933. מפגישה זו לא נשתרם פרוטוקול, ואילו וייצמן עצמו נמנע מטעמו מהמלזיר אפילו את עצם קיומה. לעומת זאת, נשתרם מספר רב של תעוזות ממוקמות שונות, המזכירות מכלי שני חלק מן הנושאים שנדונו, אף את הרקע ואת התוצאות של השיחה. אמנים ידיעות אלו אינן זהות כלל וככל, אך אפשר להבחין את אי־ההתאמות שביניהם. תעוזות אלה נתחברו ומוקמו אחרי השיחה, והדעת גותנת שככל אחד מן הצדדים הזכיר רק את הנושאים שענינו אותו באותה שעה. יתרכן אפוא שמבידיקתן של כל הידיעות הכלולות בתעוזות אלו עשויה להציג תמונה מהימנה ואולי אפילו שלמה למדי, של הנושאים שנדונו.

מסתבר כי אחרי עליית היטלר לשטנון הוצף מוסוליני בקשות, מצדדים שונים, לנסות להשפיע על עמיתו הגרמני, שימנע מבצע מדיניותו האנטישמית. בין השאר פנה אליו נחום סוקולוב, שביקר אצלו כנסיא הסתדרות הציונית. פנו אליו נציגי הקהילות היהודיות באיטליה,²⁷ ורבה הראשי של רומא אנג'לו סאצ'רדוטי. וכן פנו אליו גם שגריר בריטניה ברומא, סר רונאלד גראהאם,²⁸ ושגריר איטליה בברלין, ויטוריו צ'רוטי.²⁹

בסתדרות הציונית — קיבל מוסוליני לראיון את נחום סוקולוב (16.2.1933) ואת נחום גולדמן (13.11.1934).

²⁷ ד"ר א. מרגליות מרמתגן הוואיל בטובו להפנות את תשומת־לביו לכך, כי "ماחרורם פועלותם של ראשי יהדות איטליה באביב 1933 למען אחיהם שבמרכו אירופה, עמדו פניויהם של עסוקים יהודים מגרמניה", שנעטו לאיטליה ערבי החרום כדי לבקש את התערבותם אצל מוסוליני, כדי שזה יפנה אל היטלר. על כך מצוים רמזים בעזובונו של איסטמר פרוינד, המשור בארכיוון הכללי לתולדות ישראל בירושלים".

²⁸ פנותו של גראהאם ב-25 במרץ 1933 נזכרת בדו"ח של צ'רוטי (עיין לעיל להלן). ביום העיון שקיים "המכון לחקר הציונות ע"ש חיים וייצמן" של אוניברסיטת תל־אביב (18.5.1969), הזכיר ד"ר ש. א. נכון כי וייצמן, שהה בונציה באמצעות חודש מרץ 1933 בדרכו לאֶרְצִישָׁרֵאֵל, מסר לו מכתב עבר ראה משלחת בריטניה, רמזי מק דזונאלד, שביקר באותו הימים ביקור רשמי ברומא. בכתב זה ביקש וייצמן ממק דזונאלד שיתחול אצלו מוסוליני למן הוווי גרמניה. לדברי ד"ר נכו, מסר הוא עצמו את המכתב לידי בתו של מק דזונאלד שנלווה אל אביה. (אכן, הודעה כי מיס מק דזונאלד מילוה אל אביה מצויה בהתקבות שקדמה לביקור [F.O., Central, Germany, 371/16720]).

²⁹ היה שגריר איטליה בברלין באותה השנה, נסא אשה יהודית, בתו של א. קומאן, לשעבר חבר הארגאנט הפרויז'וישן־דראש איחוד הקהילות היהודיות בשוליה עילית. עיין לעיל: נתן פינגריג, "המערכה היהודית נגד היטלר על ביתם חסר הלאומנים" (מוסד ביאליק, 1957), עמ' 89. הידיעות על פעילותו של צ'רוטי במאرس 1933, ובכלל זה המובאות מדבריו, שאובות מן הור' שפרסם בעיתון יומי "Mussolini e gli ebrei", *La Stampa*, 12 settembre 1945.

צ'רוטי, אשר דיווח כבר קודם לכן על הגל הגואה של מעשי אלימות נגד יהודים גרמניה, הבהיר שוב למוסוליני ב-29 במאرس, והביע את דעתו כי רק התערבותה האישית, "במלים תקיפות, אם כי יידידותיות", תוכל אולי למונע, בשעה שתים עשרה ממש, את אישורה של החלטת הבזוקוט, אשר עמדה להידון במשלה הנטצית יומיים לאחר מכן, ב-31 במארס 1933.

בשביל מוסוליני הייתה זו הזדמנות בלתי-זוחרת. הוא יכול להופיע לפניו היטלר כידיד המשיא את עצתו; לעניין המדינות הדמוקרטיות — כמדינאי תקין, אך מתון ומכובח; ולענינו "היהדות הבינלאומית" — שמתגובטה חשש כל כך — כמצילה בשעת סכנה.

כעבור يوم, ב-30 במארס, הורה אפוא מוסוליני לצ'רוטי לפנות מיד אל היטלר ואוזנו מברך בחתימתו שבו ייעץ לו להימנע מלאשר בדרך ממשלתי את גילוי-הדת של המפלגה הנאצית נגד היהודים, שכן הדבר רק "יביא להגבלה החלוץ המוסדרי ופעולות הגמול הכלכליות של היהדות הבינלאומית". מוסוליני טען שנוטינו הוכיח כי את האלמנטים שנאמנוותם למשטר מوطלת בספק ניתן להרחיק מעמדות-המפתחה", מבלי להזכיר על כך בעל מסע נגד היהודים. מה שапוא לעורר בעיה היא"עשהיה לכלך כנגד היטלר את כל אויביה של גרמניה, ואובייה הנוצרים בכלל זה".³⁰ למרות דבריו הנימוס והאהדה שבתחילה המברך אופיה וטיבה של התערבות היו שkopים.

היטלר קיבל את צ'רוטי בובקוו של ה-31 במארס, ודחה בשל כך ברבע שעה את מועד תחילת ישיבת ממשלה, אשר זמנה לדzon בסעיף אחד ויחיד: יום חמוץ את תוכן המברך "כבש אך בוקשי את זעמה, התחליל להшиб הבזוקוט. בשמעו את תוכן המברך "כבר אך בוקשי את זעמה, התחליל להшиб בדברים מאופקים, אולם במחירה התגבר עליו רוגזו, עד שצרה כאחزو רעה". לדברי צ'רוטי דחאה היטלר מכל וכל את טענותיו של מוסוליני. הוא הודיע בפורש שבסלה היהודית הוא י Mishid בדרכו, ללא סתיות ולא פשורת, שכן היא פרי של מחקר ושל הגות עמוקה. יתר על כן, הוסיף היטלר, "אין אני יודע אם בעוד

uberri בנספח 6. בשנת 1959 סיכם צ'רוטי את אותה הפרשה במכבת אל ORO; עין: United Restitution Organisation, *Judenverfolgung in Italien, in den italienisch besetzten gebieten und in Nordafrika. Documentensammlung* (Frankfurt a. M., 1962), pp. XVI—XVII.

³⁰ המברך מצוי בארכיון משרד החוץ האיטלקי, בכרך "مبرכים יווצאים", ומספרו 535/1009R. הוא מופיע גם בתרגום לעברית בתוכום עברי בנספח 5. מעניין להשוות דבריהם אלו לדבריו של מוסוליני בשיחתו השונית עם הגיטן שטראהמברג (יוני 1932): "He [Hitler] has certainly done a great deal, but his racial theories are nonsense. It is also idiotic to antagonise the whole world. I have no love for the Jews, but they have great influence everywhere. It is better to leave them alone. His antisemitism has already brought Hitler more enemies than is necessary" (Ernest R. Starhemberg, *Between Hitler and Mussolini* [London-Karl Hans Sailer (ed.), *Geheimer Briefwechsel Mussolini-Dolfuss* (Wien, 1949)], p. 93).

מאתיים ושלוש מאות שנה יזכירשמי לתחילה בגרמניה בזכות מה שאני מקווה בכל לבני שאוכל לעשות למען עמי, אבל בדבר אחד אין בלב שמי של ספק: תעבורנה חמש מאות שנה ועדין יהולל שמו של היטלר בכל מקום,

כשםו של האיש שucker מן העולם, פעם אחת ולתמיד, את מאורת היהדות".

אכן, התלמיד אכוב, צ'רוטי הודיע על כשלון השיחה למוסוליני, וזה מצא לנוח

למסור על כך בפרוטרוט לשגריר בריטניה בroma.³¹

אף על פי כן כבר מוסוליני שעדיין נותרה בידו האפשרות לתפוס את החבל בקצחו השני, ולפעול באמצעות היהודים. מסתבר שהוא התכוון לשחק עם היהודים משחק כפול, כדי להפיק מהם תועלות בשני מישורים: מצד אחד, להסתיע בציגותם לקידום מטרותיו במזרחה החיצונית; מצד שני, לנסות שוב לחזק את השפעתו בקרב מגהיגי המשטר הנאצי, בזכות היוקרה שירכושו, כפי שקיוה, אם יעלה בידו לשכנע את "היהדות הבינלאומית" לשים קץ, או לפחות לריכך את תגונתה הפומבית

הבעמת נגד מדיניותה של הממשלה הגרמנית החדשה.³²

אכן, ב-20 באפריל 1933 קיבל מוסוליני לראיון את הרב סאצ'רדוטי, אשר בא אליו כדי לבקש לו פעולה להחזרת זכויותיהם האזרחיות של יהודי גרמניה. מוסוליני הביע אהדה לעניין, אך טען כי נבער ממנו לטפל בו כל עוד מוסולינים "יהודים העולם" לנחל מסע תעמולה אנטי-נאצי ואפלו אנטיגרמני. אדרבה, ישתדל הרוב להפסיקת מטבח זה, ואו יוכל הוא לנסות ולהשפיע על היטלר.

הרבי קיבל את ההצעה בתמיינות, מבלי להרגיש בפח שטמן לו מוסוליני. יתר על כן, כיוון שנודע לסאצ'רדוטי, כפי שהוא עצמו כתב למוסוליני לאחר מכן, שוייצמן עתיד לעبور דרך רומה בעבור ימים אחדים בדרכו מירוחלים ללוגדון "הכבד עלי ווייצמן בעל האיש אשר יוכל אולי להשיג לא רק את הסכמתם הכלכלית, אלא גם את התחריבותם הפורמללית של הארגונים היהודיים שבארצאות השונות [...]. וביקשתי מהוד מעתנו להעניק לד"ר ווייצמן ראיון [...]. דבר שהוד מעלה זו בראצון רב".³³

זו הייתה גירסתו של הרב סאצ'רדוטי על רקע הפגישה השלישית של ווייצמן ומוסוליני.

על תוכנה מספר הרוב בהמשך מכתבו, כי "אמנם לא נכחתי בפגישה הוד מעלה

³¹ ראה נספח 2.

³² באותו תקופה היו עדין הנאצים נאים לתגובה דעת הקהל. עובדה זו — שכבר צוינה בכמה מחקרים — מסתברת גם מבקשתו של פון נויראט מצ'רדוטי (עיין בסוף הדוח שלו, בנספח 6). אגב דומה כי לדבורי של פון נויראט, שבריטניה נענתה לבקשת דומה, ניתן למזרא סימוכין ב—1919—1939, Second Series, vol. V (London, 1956).

³³ הדיעות על פגישת זו של סאצ'רדוטי ומוסוליני, ואלה הנוגעות לווייצמן בכלל זה, כוללות במקצת שיגר סאצ'רדוטי למוסוליני ביום 10 ביולי 1933, אשר בו סיכם את מגעיו עם ארגונים יהודים שונים באירופה, ואת תשובותם החלילית להצעה שהביאו בשליחות מוסוליני. המכתב נתרפס בשלהמו אצל (op. cit., pp. 570—573) De Felice.

וד"ר וייצמן, אך לפי מה שהוא [ד"ר וייצמן] מסר לי, נתרשתי כי דעתו הייתה או נתונה רובה כולה לתוכנית רחבה ממדים של הגירת מספר רב של יהודים מגזרנית לארכ'ישראלי, ולפיכך לא נתה לקבל על עצמו תפקיד גוסף העשי הבהיר עליו אחריות כה גודלה". במלים אחרות, בנויגוד לציפיתו של הרב סאצ'רדוטי, סירב וייצמן להיענות לפניהו של מוסוליני.

טגן שר החוץ האיטלקי, פוליוו שוביין, שוגם הוא לא נכח בשיחה, ולפיכך רשם את תוכנה רק לפי מה שמספר לו מוסוליני, ידע רק זאת, כי וייצמן שוחח עם מוסוליני על תוכנית הגירותם של 50,000 יהודים מגזרנית, ומוסוליני שמע את דבריו "בעניין ובאהדה".

אכן, ככל שידיעות אלו נראות מהימנות בעיירן, מסתבר כי אין בהן כדי לגלות את התמונה במלואה.

פגישת וייצמן ומוסוליני לא נקבעה באופן מקרי, כפי שסביר הרוב סאצ'רדוטי, אלא תוכנה מראש. כשויצמן היה עוד בארץ, הוא הודיע לנציג העליון הבריטי, סר ארתור ווקופ, על כוונתו להיפגש עם מוסוליני באחד מימי שוחתו ברומא (25–27 באפריל), וביקש ממנו לסייע לו בהשגת הראיון, הנציג העליון הפנה את בקשתו של וייצמן אל שר המשבות, וזה מסר את הטיפול בעניין לידי עמיתו שר החוץ.

בדרג זה נתעוררו כמה קשיים. אמנם בעבר נהגו הבריטים לסייע לווייצמן, באמצעות נציגויותיהם הדיפלומאטיות, להיפגש עם מדינאים שונים. אלא שאו היה מדובר בנשיה ההסתדרות הציונית, ואילו ב-1933 לא שימוש וייצמן בשום תפקיד רשמי. יתר על כן, משום מה נמנע וייצמן הפעם מלהליכת אפליו ברומו, מה יהיה נושא שיחתו עם מוסוליני. פרט "פעוט" זה, שבתחילה גרם רק מבוכה נוכחית כלשהו בקרב הפקידות הבריטית,³⁴ אי-אפשר היה שלא יעורר חשד. אלא שבאותה קופפה הייתה שאלת רדייפת היהודים בגורניה כה חריפה, שהבריטים הגיעו למסקנה כי מטרת שליחותו של וייצמן ברומו קשורה בפעולת הארגונים היהודיים בגושא זה. הם הסכימו אפוא להבריק לשגרירים ברומא כי הוא רשאי לפעול למען קיום "シיחה בלתי-ירושמית" בין וייצמן ומוסוליני. עם זאת הם הציעו לו להפנות את תשומת-לבם של האיטלקים לעובדה, כי "אין לנו מושג מה הוא הנושא שעליינו מתכוון וייצמן לשוחח".³⁵

על רקע הפגישה ב-26 באפריל קיימות אפוא שתי גירסאות שונות, ושתיهن מהימנות במידה. אולי היה זה רק מקרה, שווייצמן וסאצ'רדוטי פנו אל

³⁴ אם התקוו וייצמן לדון בשאלת רדייפת יהודי גרמניה, היה הנושא בתחום סמכותיה של מחלקה אירופת המרכזית או הדרוםית, ואילו אם התקוו לדון בשאלת ארץ-ישראל.

אריך היה לבקש חוות דעת ממלכת המורה הקיימת.

³⁵ כל התיעוד על פרשה זו, החל מהעתק המברך של ווקופ אל משרד המושבות (22

במרץ 1933) ועד להעתק המברך של משרד החוץ אל שגריר בריטניה ברומא (24 באפריל 1933), נמצא ב-*F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan*, pp. 324–330.

מוסוליני בעת ובונה אחת, ושניהם ביקשו את הראיון. ושם נדברו מראש והחליטו לפעול במקביל, כל אחד לפי דרכו. כך או אחרת, השאלה העיקרית היא מהណן באותה פגישה.

וייצמן לא מסר לשגריר בריטניה ברומא כל דוח על תוכן שיחתו עם מוסוליני. כמו כן אין לנו יודעים מה סיפר לחבריו שבנהגת הסתדרות הציונית בלונדון, על עצם העובדה שהוא שוחח אתם על כך מידע העורתי של ברודצקי בשוליו הגילוי של טוותת המכתב ששיגר וייצמן למוסוליני באמצע יוני 1933.³⁶ במכבת זה קבע וייצמן כי מצבם של היהודים בגרמניה החמיר במידה דראማטית, מאז שוחחו על כך ברומא חדשים אחדים קודם לכן, הוא הדגיש כי "לדעתי ולדעת חבירי" יכול עתה מוסוליני למלא תפקיד רב חשיבות, הודות למעמדו באירופה והשפעתו על ההנהגה הנאצית, והפציר בו כי ישכין להטער בעניין, כמו כן הצע להיפגש עמו שנית בעבר חדש ימים.³⁷

הפגישה לא התקיימה בסוף יולי, כפי שהציג וייצמן, אף לא בדצמבר, כפי שתוכנן לאחר מכן.

בינתיים פרצו בארץ התנגשויות-ידמים חמורות בין המשטרת הבריטית לבין מנגנים ערבים. שתבעו את הפסקת העלייה היהודית.³⁸ בעית ארץ-ישראל החריפה שוב, והיא חורה והעסיקה את הדיפלומטיה הבריטית ואת ועדת המאנדרטאים, אשר בדיק באותם הימים קימה את מושבת השנתית הקבועה (סוף אוקטובר תחילת נובמבר 1933).

בחבר-הלאומים תבעו נציגוותיהם של העربים ושל הציונים לקיים מושב מיוחד של ועדת המאנדרטאים. המאركו תיאודורי סירב, והודו לוידיע לנציג הברייטי במקומות חבר-הלאומים, כי הוא השיב כך מחשש שהמושב המוקש עלול להויסף קשיים לאדמיניסטרציה [הבריטית] בפלשתינה". עם זאת — הוטיף תיאודורי באותה שיחה³⁹ — יש בדעתו לשוחח על העבה בכללות עם

³⁶ מכתב זה נשתרמו בגנו וייצמן שתי טיפות: הראשונה מ-15 ביוני 1933, ובה נרשמו העורתיו של ברודצקי, שהיה אז חבר הנהלה הציונית והאחראי לפעולה המדינית בלונדון, והשנייה מ-17 ביוני 1933, והוא כנראה העתק המכתב שנשלח למוסוליני. ההבדלים שבין שתי הטיפות הם מועטים ביותר וונגננים בלבד. העורתיו של ברודצקי לא נתקבלו כנראה על דעתו של וייצמן, ומכל מקום לא הוכנסו לנוסח השני.

³⁷ רק בפסקה אחת מזכיר וייצמן כי "I have further taken opportunities of discussing with my friends some of the suggestions which you were so very kind as to make when we met". אך אין לדעת אם הכוונה להצעה בדבר פעילותו של וייצמן למען הפסקת התעומלה האנטינזאית, או בעניין היגרת יהודים מגרמניה, או שמא הכוונה היא לעניין אחר, הכרוך בפעולותו של וייצמן במנהג ציוני.

³⁸ ב-13 באוקטובר 1933 הכריוו הערבים על שביתה כללית, ולאחריה אירעו ממש כמה שבאות התנגשויות בין המשטרת לבין מנגנים ערבים, שבתנו נהרגו כ-30 איש, ביניהם שוטר בריטי אחד.

³⁹ הדוח מן השיחה, שנתקיימה ב-3 בנובמבר 1933, וכן הערות פקידי משרד החוץ, ראה: F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 37/16932, pp. 460–464

שגריר בריטניה ברומא, סר אַרְיק דָּרוֹמְוָנֵד,⁴⁰ ואף עם מוסוליני, כシישוב לרומא כעבור שבוע.

הבריטים תמהו: מה עניינו של דרומונד בשיחות על בית ארץ-ישראל, ומאמתי רומי היא המקום לדיוון בעיות המוסיקות את ועדת המאנדרטים?

ਪתִרְוֹן לחייה זו נמצא — לדעת הבריטים — כעבור ימים אחדים, כשתתקבל במשרד החוץ בלונדון ד"ה מאט ויטו קטאסטיני⁴¹ על שיחתו עם ד"ר וייצמן ב-13 בנובמבר.⁴² לפי דברי קטאסטיני הודיע לו וייצמן כי "לדעתו אין אחר לבניית [ארץ-ישראל], אלא חלקה טריטוריאלית בין היהודים לעربים". הוא מסר לו על השיחה שהיתה לו באפריל עם מוסוליני, אשר הבטיח לא לברורו את התערבותו האווחת למען הגשמה הדבר. קטאסטיני צין כי הוא התייחס בחיבור לפתרון המוצע, אם כי ראה צורך להפנות את תשומת-לבו של וייצמן לקשיים הכרוכים בכך, בעיקר בהתחשב באינטדרסים הבריטיים באזורי ובשאלת המקומות הקדושים, "שהיא עדין תלויה ועומדת". יתר על כן — הוועיף קטאסטיני בדבוריו לעמיתו הבריטי במצוירות הלגונה — הודות להתחממותו שחלו מזו אפריל, ניתן עתה "לטפל בשאלת צוריה יותר ממשית", מה גם ש"ר וייצמן ישוב וייפגש עם

מוסוליני באמצעות דצמבר, והוא תהיה להם הזדמנות לדון בפרטיה הצעה.

הידיעה נתקבלה במשרד החוץ הבריטי כרעם ביום בהיר. זה מסביר את סיבת ביקורו של וייצמן ברומא באפריל שubber. זה מסביר גם את כוונתו האחרונה של המארקיון תיאודולי לדון בשאלת פאלסטינה עם סר א. דרומונד עם מר מוסוליני⁴³ — העיר אחד הפקידיים⁴⁴ בשולי הגלילו — "אני מTEL ספק אם התעניינוותו מקרוב של מוסוליני בשאלת זו מבשורת טוביה כלשחיה". פקיד אחר,⁴⁵ אשר ניסה לחזות את התוצאות העוללות לנובע מbijցו התכנית, רשם: "מתќבל הרשם המצעער, שמר קטאסטיני נתן עידוד כלשהו לד"ר וייצמן בוגע לתכנית זו של חלוקה, העולה להיות צעד ראשון לקראת מסירת פאלסטינה כולה, או כמעט כולה, לידי היהודים, בעוד שלערבים יישאר רק, או כמעט רק, הוסיפה,

⁴⁰ Sir Eric Drummond נמנה לשגריר בריטניה ברומא בתחילת נובמבר 1933. לפני כן היה מזכיר של חברה-לאומית.

⁴¹ Vito Catastini ראש משרד המאנדרטים במצוירות חברה-לאומית. ⁴² באוטו יום שבו נתקימה השיחה עם וייצמן (13.11.1933), שלח קטאסטיני ד"ה אל Frank Walters ממצוירות חברה-לאומית. אלם עד שוואלטרס העביר את הד"ה אל Adviser on League of Nations) William Strang מטעם משרד החוץ הבריטי), וסתראנג העבירו למשרד החוץ, עבר למעלת משבעו, והדו"ח נתקבל בלונדון רק ב-10 בנובמבר 1933. כל ההתקשרות בדבר הד"ה של קטאסטיני, ותגובהו של פקיד משרד החוץ, ראה: F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16927, pp. 433—441

⁴³ הד"ה של קטאסטיני מתפרקם כלשונו ובשלמותו בספח 7. Willam Letherbridge Gorell-Barnes, מפקדי "מחלקה המורה" (Eastern Department), (1933).

שיטפהו באותה שנה בעיראק, פרס, ערבת הסעודית, סוריה, טורקיה, פאלסטינה, ערב-ירדן ו"minor Arab States".

⁴⁴ Alexander Knox Helm, מפקדי "מחלקה המורה", ולימם הציר הראשון של בריטניה במלכות ישראל.

רעיון החלוקה כולו נראה לי כבלתי-נמנע לביצוע לנוכח הרגשות החזקים שהוא עורד מכך, ואני משער שאנחנו לא גנטה לטיען לו להתגבר עליהם". ואילו פקיד שלישין⁴⁵ ניסה לשער מה היא מוגמתם של האיטלקים: "אני אינני יכול לראות איך טעם יכול להיות לאיטלקים להתערב בעניין זה. אך אני מתקשה לחשוב שהתערבות זו גoudה רק להטיב ליהודים".

לבסוף הוחלט לשלווח העתק מן הדוח שאל קאטאטוני למשרד המושבות, לשגריר בריטניה בロmo ולבציג העליון בארץ, בצרוף בקשה להחות-ידעת.⁴⁶ כמו כן הוחלט כי מוטב להימנע מלנקוט כל צעד בעניין זה, עד אשר ייוודע טוב פועלתו של תיאודולי בロmo בקשר השיחחה שהעתה עד לשוחח שם עם סר א. דרומונד.

מתබל רושם כי אכן צdkו הבריטים בהערכתם, שתיאודולי הוא שרינו באותם הימים את הקשר הדיפלומטי בין האיטלקים ובין וייצמן והסתדרות הציונית: הוא התכתב עם וייצמן בעניין ביקורו המתוכנן בロmo בדצמבר 1933, הוא דן עמו בפרטיה הכנות החלוקה, הוא יצא ונכנס אצל מוסוליני וידע את כוונתו ביחס ליהודים, ולבסוף הוא קבע את פישחת וייצמן ומוסוליני בפברואר 1934. מעין "שאול שהפך לפאול", כדברי וייצמן בספר זכרונותיו.⁴⁷

תוכן שיחתם של תיאודולי ודראומונד בロmo, ב-13 בדצמבר 1933, מאשר בקובויים כלליהם את אשר ניתן ללמידה מן התעדות הקודמות, ומוסיף עליהם כמה פרטים מעניינים.⁴⁸ תיאודולי הודיע על בקשתם של היהודים ושל העربים לקיים מושב מיוחד של ועדת המאנדרטים ועל סיירבו להיענות להם, מתוך התחשבות באנשי טריסים הבריטיים. הוא הזכיר את כוונתו של וייצמן לבקר אצל מוסוליני, ואת ביטול הפגישה, שנועדה לדצמבר, בשל נסיעתו הבלתי-ציפوية של וייצמן לארצות-הברית.⁴⁹ עתה מוסוליני, קבע תיאודולי, "מעוניין ביותר בבייה, והוא גוטה ליטול על עצמו את התפקיד של מגן היהודים. במידה מסוימת גובעת אויל עמדתו זו

⁴⁵ George William Rendel, ראש "מחלקת המורה" עד מאי 1938. היה ממתנדביה החefs של הצעת החלוקה של וועדת פיל.

⁴⁶ תגבורתו של O. G. Williams, משליך המשובות, הימה הרבה יותר מאופקתו מזו של "We presume that if His Majesty's Ambassador at Rome is approached regarding this suggestion either by Dr. Weizmann or by the Italian Government he will adopt an entirely non-committal attitude on the merits of the suggestion and that he will also appreciate that His Majesty's Government do not admit that Italy has any special locus standi not shared by the other Powers represented at the Supreme Council of the Allied Powers at San Remo in 1920 which would justify her intervention in matters affecting the policy and administration of Palestine" (F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16928, pp. 12—13).

⁴⁷ מסה ומעש', עמ' 364.
⁴⁸ דוח של דראומונד (יום 13 בדצמבר 1933) על שיחתו עם המארקיין תיאודולי.

(F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16932, pp. 516—521).
⁴⁹ לדברי תיאודולי הצע ווייצמן ש"ר יעקובסון יסע למקום לדומה להיפגש עם מוסוליני (שם, עמ' 519—518).

מרגשות תחרות [rivalry] כלפי היטלר, שאת מדיניותו בעניין רדיפת היהודים הוא [מוסוליני] מעריך כבלתי-ճודקת וכבלתי-גבונה גם ייחד.⁵⁰ תיאודולי אמר שמשלת איטליה מודאגת לנוכח ההתרחשויות המ策רות שאירעו בארץ-ישראל, והוא עצמו נכוון לכל מאמץ כדי "לסייע בהרגעת העربים והיהודים" — ובלבד שהדבר לא יפגע, כמובן, במדיניות המדיניות הבריטית. לצורן זה הוא מתכוון לנשוץ לגנבה, כדי להציג את הדוח' השנתי של ועדת המאנדרטים ל毛主席 מועצת חבר-הלאומים, ולאחר מכן לפאריגס כדי להיפגש עם הבארון רוטשילד. כמו כן הוא מוכן לבקש בלונדון, כדי לשוחח עם המדינאים הבריטיים, אם אמן סבורה ממשות בריטניה שביקרו עשייה להביא חועלת כלשהי.⁵¹

לקראת סוף השיחה נגע תיאודולי גם בעניין הצתו של וייצמן בדבר חלוקת הארץ. לפי דבריו הרעיון של וייצמן הוא שיש לרכז את ההתיישבות היהודי-דית, החקלאית והתעשייתית, בדורמה של הארץ — ליתר דיוק: "מירושלים דרומה" — שכן אזור זה דלייל-אוכלוסין. לעומת זאת ישארו בידי העربים המחוות שמצפון לירושלים, המושבים כבר עתה אוכלוסייה ערבית צפופה. תכנית זה לא תביא בהכרח הפרדה בין שני חלקי הארץ, אלא היא תוכל להיחשב גם להבא "לייחידה אחת". אולם מדובר של תיאודולי משתמע, כי הוא שאל את וייצמן מה יהיה גורלם של היישובים היהודיים, אשר ייכללו בשטח הערבי. ואם כי תשובתו של וייצמן הייתה כללית ביותר,⁵² מתקבל רושם שגם בלבו קיינו ספקות

⁵⁰ במשפט האחרון קשה להבחן באיזו מידת הדברים הם פירוש של תיאודולי לעמדתו החדשנית של מוסוליני, ובאיזה מידת יש בהם משום הערכה של דרוםונד עצמן.

⁵¹ הצעה זו של תיאודולי נדונה בארכיות משרד החוץ ובמשרד המושבות בלונדון. מצד אחד היו הבריטים מעוניינים בביטחון של תיאודולי, כדי לדון עמו בעיות שנთעוררו. אך מצד שני, הם חששו ליצור תקדים למען הכרה באיטליה הצד בעניין. לפיכך מצאו לנוחות להבהיר לתיאודולי כי הם מוכנים לדון עמו בשאלת ארץ-ישראל בתור יושביו הראש ועדת המאנדרטים, ולא בתור נציג הממשלה האיטלקית. תיאודולי קיבל את התנהאי. אף על פי כן היה ביקורו רצוף אכבות. מלכתחילה התבדר לו כי לא יוכל להיפגש עם שר המושבות, שכן באומות הימים ذרייך היה סר פיליפ קונלייפליסטר לבקר באפריקה. יתר על כן, כשהגיע ללונדון, בשבועו האחרון של ינואר 1934, מצא שם מכתב מאות שתי חברות ועדת המאנדרטים, וא. ראפארד ופ. אורטס, אשר הודיעו אותו לבב' ינהל שיחות עם הבריטים בתור יושבירהש ובסתמכתם. תיאודולי גאלץ לקבל את תביעתם. ומכלוון שנבער ממנה להופיע הוא כיו"ר ועדת המאנדרטים והן נציגי הממשלה האיטלקית — נמנע בכלל מלבקר במסדר המושבות ולשלוחה עם הפלדימ'ס הבריטיים. לעומת זאת, בזמן שהותו בלונדון נפגש תיאודולי עם וייצמן, וקבע את המועד לפגישתו الأخيرة עם מוסוליני (תיאודולי, עמ' 170). בראשית פברואר כבר היה תיאודולישוב ברומא. החיעוד על נושא זה: F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16932, pp. 516—517, 523—525; 371/17876, pp. 243—249, 252—253, 269—271,

275—277.

"Dr. Weizmann had answered that this was ultimately a matter of finance"⁵²
(F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/16932, p. 520)

בדבר טيبة שלאותה "אחדות" העתידה להשתמר.⁵³

על סמך המקורות משנת 1933 אשרណדנו עד כהן, נראה כי בפגישת שנטקימה באוֹתָה שְׁנָה, ובמגעיהם הדיפלומטיים שנתקלו אליה נדונו בראש וראשונה בעית יהודית גרמניה והאפשרות או הנכונות של מוסוליני להתערב להקלת מצבם. לאחר שפנינו הישראל של מוסוליני אל היטלר בנושא זה נדחתה בתקיפות, הוא ניסה להשפיע על הארגונים היהודים שיחדרו מתוגבהת הפומבית נגד המשטר הנאצי, או שלפלחות ירככו אותה. טכיס זה נכשל לנוכח אי-הצחחו של הרוב אצ'רדווי ובשל סיירובו של וייצמן לחת' יד לדבר. ואילו וייצמן העלה מצד'ו את הרעיון למצוא פתרון לבעת' ארץ-ישראל בדרך של חלוקה טרייטוריאלית בין היהודים לעربים, והצעתו מצאה אוזן קשבת אצל מוסוליני.

אמנם כל הידיעות נשתרמו על נושא אחרון זה, אך — עד כמה שידועתי מוגעת — מקורות איטלקיים⁵⁴ קיימת אפוא אפשרות לטעון שככל העניין לא היה ולא נברא, ושaeaיטלקים בדו מלבים את הפרשה כולה, כדי להוליך שול' את הבריטים וכדי להבאיש את ריחו של וייצמן בעיניהם. אך סברה זו אינה מתקבלת על הדעת. לא ייתכן שהאיטלקים המציאו את הפרטים המרובים הכלולים בדו'חותיהם, כגון הצעתו של וייצמן שייעקבוון ייגש במקומו עם מוסוליני, כדי לדון בפרטי תכנית החלוקה. ולא ברור לאיזו תועלת יכול האיטלקים לצפות מתחבולה מסורבלת מעין זו, שבוטפו של דבר עשויה הייתה רק להבאיש את ריחם שלם בעניין כל הצדדים.

יתר על כן, אם נקבל את מהימנותן של הידיעות בדבר הצעתו של וייצמן, ניתן להבין את משמעותם של דברים שנתרסמו במרוצת השנים 1933–1934, וכן כמה פסקאות מן השיחה הרבעית, והאחרונה, של וייצמן ומוסוליני, אשר היו עד כה סתוםים, או שנתרשו אך בדוחך רב.

ב-8 בספטמבר 1933 — בשעה שלפי דברי תיאודולי נשאו ונתרו עם וייצמן להיעדר פגישה נספת עם מוסוליני — הגיע עיתונה הרשמי של המפלגה הפאשיסטי, 'אליל פופולו ד'איטליה', על דיוני הקונגרס הציוני שנתקיים בפראג, במאמר מערכתי, שבו נאמר בין היתר: "בسوוף של דבר אין לבעה היהודית אלא פתרון אחד: מדינה יהודית בפלשתינה. ההצהרות [שהושמעו] בפראג, אשר הוקיעו את ההתבולות מכל סוג שהוא, ואשר הכריזו בפירוש שהיהודים דת אלה לאום, מהיבירות יותר ויותר ללבת לקראת פתרון אינטגרלי וסופי זה".⁵⁵

דברים מפורשים בוכות תכנית החלוקה נתרסמו באותו עיתון הוודים אחדים

⁵³ גם קאטאטני, בשיחה עם דרוםונד ב-29 בדצמבר 1933, הביע את דעתו כי תכניתו של וייצמן, ותוכנה כאשר תוכנה, "תביא למשה בטופו של דבר לידי [יצירת] שתי מדינות" (פ-17876, 371).

⁵⁴ (p. 245) שהרי התעדות במשרד החוץ הבריטי, הדות בנושא זה, מבוטסת על חומר שהתקבל מן האיטלקים.

⁵⁵ "Saggezza", *Il Popolo d'Italia*, 8.9.1933

לאחר מכן.⁵⁶ תחת הכותרת "פתרון" הזכיר 'אל פופולו ד'איטליה' מאמר שהופיע באותו היום בכתב-עת צרפתי, ושבו הציג המחבר את השאלה "האם יש פתרון לבנייה היהודית?"⁵⁷ אכן התשובה היא כי יש פתרון, והוא: הקמת מדינה יהודית בפלשתינה, במקום אותו "בית לאומי", שהוא מושג מעופף וחסר תוכן משפטי כל ממש. אין צורך שמדינה זו משתרעת על כל שטחה של פאלטיניה; ואולי אפילו רצוי שהיא תכלול רק חלק ממנה — כגון את שפת החוץ — כדי שייקל להישג את הסכמת העربים. מילא לא עלה על דעת איש, כי ניתן לקלוט בפאלטיניה את כל 18 מיליון היהודים המפוזרים בעולם. העיקר הוא כי תוכם מדינה, שבה יכירו כל המעצמות. עצם קיומה יפומר את הבניה של כל היהודים, שכן גם אלו שיסוטפו לגור מוחזה לה יוכלו לקבל, אם ירצו בכך, את האורחות של המדינה החדשת.

אם נזכיר כי בדברים אלו נתערבבו הצעותיו של העיתונאי הצרפתי וניסוחים שהיו אופייניים לקסיקון של הביטאון האביסטי, אולי דעתו של העיתון איננה מוטלת בספק: יש קשיים בביצוע הפתרון המוצע, אך "מכל מקום זה פתרון".⁵⁸ מאמר מערכת זה נתרפס בעיתונו של מוסוליני בוקר ה-17 בפברואר 1934, ככלומר מעריך זה נתקימה הפגישה הריבית של וייצמן ומוסוליני, כלות יתכן שהיה זה רק עניין של מקרה?

הפעם נקבעה הפגישה באמצעות המארקיין תיאודולי,⁵⁹ אשר טיפול בעניין זה מאו המכziejt השניה של שנת 1933. קדמה לה שיחת הבנה של הדיפלומאט האיטלקי פ. קוורוני עם א. יעקובסון,⁶⁰ שסייע לווייצמן בכל הנוגע לפעלותו המדינית באיטליה.⁶¹

"Una soluzione", *Il Popolo d'Italia*, 17.2.1934⁵⁶

Mercure de France 57, חובר פברואר 1934.

השבועון הציוני באיטליה, *Israel* (15–22.2.1934), הפנה את תשומתלב קוראיו אל המאמר באיל פופולו ד'איטליה, והעדר כי אין זאת הפעם הריאונה שמתפרסמות בעיתונות העולם הצעות בזכות הארץ. אך על פי כן — חוסך בעל הטו, ד"ר ש.א. נכהן — ראוי שתתייחס להצעה זו בחירות, אם אכן השתח שיעץ יספיק למילוי משימות התנועה הציונית בחלוקת עלייה ובהתמייבות.

ויצמן, "مسה ומעשה", עמ' 364; תיאודולי, עמ' 170.⁵⁹
לפי הדוח שליח יעקובסון לארטור לוריין (המזכיר המדיני של הנהלת הסוכנות היהודית בלונדון) ב-13 בפברואר 1934 (אצ"מ, Z 4/1324). הוא נפגש עם Biancheri, אשר עמד להשתחף בgenesis בישיבת הוועדה המכינית את משליח העם בסאר; ועם Quaroni P., ששימש אותה עם כמנתול המחלקה המדינית במשרד החוץ, בשעת כתיבת הדוח נקבעו לעיעובsson פגישות גם עם — G.B. Guarnaschelli — מנהל מחלקת המולח התיכון במשרד החוץ — עם המארקיין תיאודולי. אך לא ידוע אם כל הפגישות הללו נתקיימו מתוכנן. השמות של המדינאים האיטלקים נזכרים בדוח בшибושים רבים.⁶⁰

לפני הפגישה באפריל 1933 ביקש ויצמן מיעקובסון להפסיק את שליחותו בסוריה — שם עשה למשרת קשרים עם מדינאים ערבים — ולבווא לירושלים כדי להיוועץ בו F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 37/1 16930, ()⁶¹

שלא כבפעם הקודמת, לא מצא וייצמן לנוח לדווח לבריטים על השיחה העתודה להתקיים. למרות זאת הגעה הידיעה באיוו דרך לאוני שגריר בריטניה בroma; הוא העבירה לממונחים עליו בלונדון, וביקש את חוות-דעתם אם רצוי שיפנה למאركיז תיאודולי כדי "לייעץ לו דבר מה" בندון.⁶²

במשרד החוץ לא הטילו ספק בדבר, כי דרוםונד התכוון לאפשרות שתידון שוב בתכנית החלוקה, ומשום כך גטו להשיב לו בחיזוק. אבל במשרד המושבות סברו אחרת: הצעת החלוקה, כפי שהועלתה עד אז, נראהה להם מעורפלת כל כך, שלא ראו צורך לסתות בגללה מן העקרון של "non-committal attitude" שהחליטו עליו שנה לפני כן; מה גם שם רצוי למנוע רושם, כיilo היה ממשלת הויד מלכתחו מוכנה לדון בשינויו כלשהו במדיניותה, ברוח זו השיב אפוא משרד החוץ לדרוםונד, ב-13 בפברואר 1934.⁶³

על הפגישה עצמה, שנתקיימה כאמור ב-17 בפברואר 1934, ועל הנושאים שנדרשו במהלך נסחנה נשתמרו כמה מקורות מסוימים שונים.

וייצמן ציין בספר זכרונותיו כי "זו הייתה הארכוה בשיחות והחשובה בתוכנה". אף על פי כן, הוא סיפר עליה רק זאת, כי מוטוליני "היה אדיב מאד, ודיבר גלוויות על צירוף רומא-פאריס-לונדון, שהוא אמר, הצירוף ההגוני היחיד בשבי איטליה. הוא דיבר גם על התעשייה הכימית ועל מחסורה של איטליה ברפואות, שאפשר ליצרן בארץ-ישראל. הוא הצטער שאותות הרצון שלו כלפי לונדון ופאריס לא זכו למענה כלשהו" (עמ' 364).

גם תיאודולי הזכיר בספרו את שיחת מוטוליני עם אותו "יהודי רוסי, ערום, פיקח ומסוכן". הוא עצמו נכח בה, ותוכנה נחרת בזכרונו, כי "היתה זאת פגישה מעניינת ביותר, שנמשכה שעה וחצי [...] ובמהלכה] ניתחו שני האישים — כה שונים באופיים, אך כה דומים במוגם — את הבעה היהודית באירופה בכלל ובปาלאטינה בפרט".⁶⁴ אכן, כפי שנראה להלן, הוסיף תיאודולי בהמשך דבריו פרטיהם מעניינים אחדים על מסקנות השיחה, שלא נודיעו ממקורות אחרים.

נוסף על זכרונות אלו, נשתרמו מן הפגישה שני דו"חות, שנועדו לכארה לתאר

(ב). ובדצמבר 1933, כאשר נאלץ וייצמן לבטל את פגישתו המתוכננת עם מוטוליני, הצע כי יעקובובון יסע אותה פגישה F.O., Political, Eastern, Palestine) (and Transjordan, 37/16932, pp. 518—519).

⁶² בין דרוםונד ותיאודולי נזהרנו קשי ידידות במשך שנים שעבדו יחד בחבריה לאומנים (ראה תיאודולי, עמ' 179). יהס זה משתקף היטב במכחבי דרוםונד למשרד החוץ הבלתי, שבhem הדגיש את האמון שהוא נותן לדבריו של תיאודולי, ואת הערכתו לניסיונו המירוח בפגשו עם העربים. במשרד החוץ נתן לקבל את הערכתו של דרוםונד, ואילו במשרד המושבות היו הרבה יותר מסויימים.

⁶³ כל התכתבות בנושא, מן המברק של דרוםונד מיום 8 בפברואר 1934 ועד לטיפות של תושבת משרד החוץ: F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan,

37/17876, pp. 278—283. עדמת משרד המושבות מובאת לעיל, בהערה 46.

⁶⁴ תיאודולי, עמ' 170—171. בהמשך דבריו מכנה תיאודולי את וייצמן "היהודי הרוסי האנגלי-האמריקני".

את מהלכה בשלמותו; אחד נתחבר בידי יעקבסון בשבייל ההנהלה הציונית,⁶⁵ והשני נתחבר בידי דרומונד, על סמך מה שסיפר לו וייצמן, בשבייל משרד החוץ הבריטי.⁶⁶

שני הדוחות נתחברו אפוא באותו עת, ביום השיחה או בסמוך לו, ומוצאים מאותו מקור — שכן גם מה שכתב יעקבסון היה בוודאי על דעתו של וייצמן ובהסתמכו המפורשת. אף על פי כן יש הבדלים ניכרים ביניהם: גושאיםἌρχοντες הנזכרים באחד אינם נזכרים באחר, או שההטמעה שונה. יתרכן אפוא שמן ההשואה הביקורתית של כל המקורות ניתן ללמידה לא רק על כלל הנושאים שנדונו, אלא גם מה היה וייצמן מעוניין להודיעו לכל אחד משני הצדדים, ומה היה מעוניין להסתיר.

לפי התיאור של יעקבסון נדונה בתחילת השיחה הבעיה המורכזת של אותה תקופה, היא שאלת יהודי גרמניה. וייצמן הציג כי מצבם מחמיר והולך, ורבים מהם, וביחד הצערירים, רוצחים עלילות ארצה. תוקפנותה של גרמניה הנאצית מופנית עתה בעיקר כנגד היהודים, כי הם החלשים ביותר. אולם לימים היא תאים על אוסטריה, על שלום העולם ועל התרבות האנושית כולה. מוסוליני הסכים להערכה זו: אכן, הוא תקף בדעתו להוציא ולתמוד בדולפוס,⁶⁷ ואף עשה לפניו "הצהרה מטעם שלוש המעצמות"; אלא שהבריטים "איטיים", ואינם נוחים לשיתוף פעולה. מוסוליני שאל כבר בתחילת השיחה, אם לא ניטה וייצמן להשפיע על הגermנים. וייצמן הבין כמובן, שמוסוליני מרמז להצעה משנת 1933 בדבר הפסקת

⁶⁵ הדוח של יעקבסון נתחבר כנראה ביום השיחה עצמה. מדו"ח זה, הכתוב בכתבתי ראייתי שני עותקים: אחד השמר בארכיון הציוני המלכני (I/30347 Z), שבו השתמשה בעבודה זו. השני שומר בגנוֹז וייצמן ברוחבות, והוא נתרפס ב-*Gli ebrei italiani sotto il fascismo*, pp. 574–576. ההבדלים בין שני העותקים מועטים, וסוגנוגים בלבד. כשותפים לאחר השיחה, ב-1936, כאשר היחסים בין התנועות הציונית לבין הממשלה הפאשיסטית כבר נשתו לחלוטין, שיגר וייצמן למשרד המושבות הבריטי תזכיר על נסיבות החדייה של האיטלקים במזרח התיכון, וציריך אליו גם קטע קצר מתוך איזה דוח על אותה שיחה (F.O., Political, Eastern, General, 371/19983, p. 232). ועינן על כך בהערה 70. על תזכיר זה של וייצמן מבוטסים הטעיפים 11–16.

של היסכם שהוכן במשרד החוץ בשנת 1936 (ראה נספח 4).

⁶⁶ מידי דרומונד קיימ, נוסף על הדוח, גם מכתב השלמה. את הדוח שלח דרומונד ב-1934 אל סר ג'יון סאמוון, שר החוץ, וזה העבירו לטיפול מחלקה המזרחית המלכון (F.O., Political Eastern, Palestine and Transjordan, 371/2876, pp. 284–287). את מכתב ההשלמה, הדן ביחסים איטליה-גרמניה, שלח דרומונד באותו תאריך למשרד החוץ לידי Sir Robert G. Vansittart (Permanent Under Secretary of State), כדי שיועבר לידי מחלקה הונגעת בדבר (F.O., Political, Southern, Austria, 371/18363, p. 249). למעשה חילק אפוא דרומונד את הדוח לשני חלקים מטעמים

של גובל משרדי, ודומה כי לעניינו מותר לראיוט את שני החלקים כדוח אחד.

⁶⁷ דולפוס ביקר ברומא ביקור רשמי בימים 14–16 במרץ 1934, ומוסוליני קיבלו באחדת מופגנת. ואילו בפגישתם הראשונה של היטלר ומוסוליני, ב-14–15 ביוני 1934, שרה כנראה אוירה קרירה.

התגובה הפומבית האנטינאצית, והшиб מיד ובתקיפות כי "כבר אמר לו בפעם הקודמת שאין הוא מנהל משא ומתן עם חיוט". עניין זה ירד אפוא מן הפרק. האיום על היהודים ועל העולם כולו, המשתרע ממדיניותה של גורמניה הנאצית, ושאלת הברית, או החזרה המשותפת של איטליה, צרפת ובריטניה, נזכרים בזירה זו או אחרת גם בספריו הזיכרונות של וייצמן ושל תיאודולי, והם הנושאים היחידים שנזכרו בדו"ח של דרוםונד, שנועד למחלקת מערב אירופה. מתי קבל הרושים כי דרוםונד לא נתרשם כל כך מעצמת הסכנה הזאת, והוא חש הרבה יותר מפני האפשרות של התקראות איטליה וצרפת, מאשר גבה של בריטניה, במסווה של ברית משולשת.⁶⁸

לעומת זאת, רבו של הדוח שהעביר דרוםונד למחלקת המורה תיכון דין בשאלת ארץישראל ובהצעות שנדרנו בין וייצמן ומוסוליני לפתרון בעיה זו.⁶⁹ וייצמן סיפר, כי בהיותו ברומה בדרך לארכזישראל נפגש עם מוסוליני, וזה קיבלו בלבבותם יתרה. לדבריו, שאל אותו מוסוליני "אם אי אפשר היה לחלק את פאלטינה לקאנטונונים, שיודיעו חלקים ליודים וחילקם לעربים". על כך השיב וייצמן, שחלוקת כזו כבר קיימת למעשה, שכן כ-75% מן העربים חיים באזורי הרריים, בעוד שהיהודים ישבים בעיקר לאורך החוף ובעמק (במקור – plain). אולם מוסוליני העיר מיד כי כוונתו הייתה שחלוקת זו תהיה, בסופו של דבר, להקמת מדינה יהודית. יתר על כן, מוסוליני הוסיף שם יגנו העربים לעורר מהומות, והוא יכול לכפות עליהם לשמר על הסדר, שכן יש בכוחו להפעיל עליהם השפעה חזקה. זה תוכן השיחת עם מוסוליני, כפי שיטרפו וייצמן לשגריר הבריטי, ואילו שאר הדברים בדו"ח של דרוםונד הם הערות שהעירו הוא ווייצמן בשיחתם. אשר לדברי מוסוליני בכוורת הקמת מדינה יהודית, הודיע וייצמן לדרוםונד כי הוא מצדוע מעתם לא דבר עלי. ⁷⁰ ובענין השפעתו של מוסוליני על העربים העיר דרוםונד בשמע של אירוגניה, כי "יתכן שבנושא זה נטה מר מוסוליני להעיך את כוחו הערכת יתר". הרושם הכללי של דרוםונד היה כי וייצמן הוא מדיני מותן, המתנסת

⁶⁸ לפי מכתב של דרוםונד לוואנסטראט, מיום 19 בפברואר 1934. דרוםונד מצא ראייה לחשותו בדברי וייצמן, שמוסוליני אמר לו כי "הוא קרוב אל פאריזו יותר מאשר שבסור הוא דר' וייצמן". ועל כך הוסיף דרוםונד מהרהוריו לבו: "ייתכן שמדובר במקרה דבד"ה בין צרפת ואיטליה" (F.O., Political, Southern, Austria, 371/18363, pp. 247—249).

⁶⁹ F.O., Political, Eastern, Palestine and Transjordan, 371/17876, pp. 286—287. המכתב מתפרש כתשובה ובשלומו בנספח. ראי לציין כי זו הפעם הראשונה, שבווייצמן שוחח על נושא זה עם הבריטים, וכנראה עשה זאת רק משום שנדוע לו שהם כבר שמו על כך.

⁷⁰ בקטע שצירף וייצמן ב-1936 אל תוכירו למשרד המושבות (ראה הערה 65) — נאמר כי חוברתו על הצעת מוסוליני להקים מדינה יהודית הייתה: he [Mussolini] at once changed under a British Mandate and would remain so; he [Mussolini] replied that we were I "the conversation". זה "ההידוש" היחיד שבקטע זה. אולם בהתחשב בשינוי שחל באוון החסמים ביחסים שבין התנועה הציונית לבין הממשלה הנאצית, אין קטע זה יכול לשמש כעדות מהימנה על מה שנאמר ב-1934.

בกฎหมาย גדולים מרצונו לבלום את הקיצונים שבמחנה הציוני, המבקרים קשות את מדיניותו של ארץ-ישראל אינו נזכר אפילו ברמזו בספרו של וייצמן. הדין בשאלת עתידה של ארץ-ישראל איןנו נזכר אפילו בכרך ה' שמוסוליני הבהיר שפאלס-תיאודולי, לעומת זאת, כתוב בקצרה כי "המסקנה היה שמוסוליני הבהיר שפאלס-טינה עשויה להיות נחוצה ו莫עילה [ל]מדיניותה שלן" איטליה בימי התיכון, בתנאי שהיהודים לא ישבדו אותה לממשלה לונדון. הוא יסייע לפחות במקרה בחקמת ימיה ציונית (ואכן נחנק בצי'יביטאבקיה⁷¹) קורס מיוחד כדי להסמיד קצינים יהודים. כmordecn יוכלו הציונים ללמידה באיטליה, בקאנטרטה⁷² ובשדות-הטעופה אחרים, יהודים). כבתייסטר להסתמכת טיסים" (עמ' 170). משמע: מוסוליני היה מעוניין לראות בכספי של שלטונו הבריטים בארץ-ישראל, שבמקומו יימצא הסדר אחר, שבו יוכל "היהודים" לקבוע את האוריגנטאציה הפוליטית.

אמנם לויצמן לא הייתה כל קשר עם בית-הספר הימי של בית"ר בצי'יביטאבקיה, שהקמו טיפלה, בדיק באותה תקופה, הנגdot התנועה הרביזיוניסטית באיטליה, ביזמותו של ז'בוטינסקי.⁷³ אבל מוסוליני לא היה כנראה בקיא בעניינים הפנימיים של התנועה הציונית במידה מספקת להבחנה בין זרמי השונות. הצעתו לסייע באימון קצינים וטיסים, על רקע הצהרותו בדבר שינוי הממשלה בארץ, הייתה בעלת ממשות פוליטית ברורה.

בחיל השני של הדוח של יעקובוביץ נמסר על הדין בשאלת ארץ-ישראל. אמן לא נאמר בו דבר על הצעת החלוקה, והמלים "חלוקה", "קאנטונים" וכדו' אינם מופיעות בו כלל. אך קשה מאד להבין את משמעות הדברים שנאמרו, אלא אם כן נפרש אותם על רקע הדין בהצעת החלוקה.

דברי שני המדינאים בנושא זה הם לעיתים מוקוטעים למדי. האם דנו במתכוון רק בנקודות אחדות, שהיו עוד טענות הבהרה, מתוך הנחה שהענין בכללותם כבר

⁷¹ בסוף המכתר הוציא דרומונד, כי וייצמן סיפר לו על הקשיים שנותעו רדיו בארץ בקשר לעלייה הגדולה מגרמניה. יתרה מזו: המוני פליטים נוספים מצאו מקלט באיטיות אהירות — כגון צרפת, פולין וצ'וסטולובקה — ונוכחות שם עוררה רשויות אנטישמיים בקרב האוכלוסייה המקומית. בדברים אלו נתכוון כנראה וייצמן להזכיר את התריטים כי הם יועמדו בעתיד הקרוב בפני בעית פליטים, שלא הייתה כמומה במדינתו, ושתחייב פתרונות בלתי שגרתיים, הן במפעלי פיתוח חדשים בארץ והן בזירת המדיניות הבינלאומית.

⁷² Civitavecchia, עיריה על שפת הים לא הרחק מרומא. שם היה בית-ספר לkadini'im. מקום שבו היה בית-הספר לטיס של חיל האויר האיטלקי.

⁷³ בית-הספר הימי של בית"ר בצי'יביטאבקיה נפתח ב-1934, ונתקיים עד ראשית 1938. Leone Carpi, *Come e dove rinacque la marina d'Israele: La scuola marittima del Bethar a Citavecchia* (Roma, 1967) ספרו של ירמיה הפלרן (תחיית הימים העברית) (הדר, תשכ"א) נזכר רק תמורה חלקית של המפעל, ובדרך כלל סובייקטיבית מאוד. אשר לקודמים לטיס, אולי דבר גם עליהם במסגרת המשא ומתן להקמת בית-הספר הימי או בסמוך אותה תקופה. מכל מקום, הדבר לא נתבצע.

ידעו, או שמא חלו בטיוות הדוח ידי העורכים — וייצמן ויעקובסון — אשר היו מעוניינים שלא כל מה שנאמר באותו נושא יגיע לידי עית הנטולת של התנועה הציונית? קשה לפסוק בשאלת זו; אולם בהתחשב במה שמספר וייצמן עצמו בשיחתו עם שגריר בריטניה ברומא, נראה כי האפשרות השנייה היא המתבקשת על הדעת יותר.

כך או אחרית, לפי הדוח פתח מוסוליני ואמר: "באשר לאיפלטינה, עליכם להקים מדינה יהודית. כבר שוחחת עם העربים. אני סבור שניתן להגיא להסכם. העربים אומרים שהיהודים צריכים לקבוע את בירתם בתלאביב". וייצמן הסכים לחלקה הראשון של הפקה, וציין כי "מדינה, גם אם שטחה קטנה, היא הנקרה האריכימדית" לפתרון הבעיה. מוסוליני נענה לאתגר, והתחיל לפתח את הרעיון החביב עליו — שנרגמו גם במאמר שנותר ממלכתית עצמאית, המופרת ליה' — בדבר החשיבות הגורלית הנודעת למסגרת ממלכתית עצמאית, המופרת על-ידי אומות העולם, לגבי קיום הלאומים. אך הוא הפסיק דיוון "היסטוריה וופי" זה, כאשר נזכר לפתע כי וייצמן לא השיב על שאלתו בעניין ירושלים, ושאל:

"אבל מה דעתך בעניין ירושלים?"⁷⁵
ווייצמן לא נברך: הוא הזכיר כי היהודים הם מכבר רוב באוכלוסייה העיר, אך הוא מוכן ליעץ לדידיו שלא להסתמך על כך, בהתחשב באופיה הייחודי של העיר הקדושה לשולש דתות. עם זאת הוסיף וייצמן משפט דיפלומטי מוחום: "דבר אחד צריך להיות ברור מעל לכל ספק: אם ירושלים לא תהיה בירה יהודית, היא גם לא תוכל בשום אופן להיות בירה ערבית, שכן קיים גם העולם הנוצרי". תשובה זו הייתה לטעםו של מוסוליני. ירושלים "נוצרית", שלא תיכל לא במדינה יהודית ולא במדינה ערבית, יכולה להיות מטרת נווה לתביעות האיטלקים. הוא שיבח אףואת דברינו של וייצמן, והבטיח לו את תמיכתו בתכנית "בשעה שנגיע לביצועה המששי".⁷⁶

בחילוק השלישי והאחרון של הדוח מוסר יעקובסון על הצד השני של המשא ומתן: במה יכול וייצמן לגמול לממשלה הפאשיסטית על תמיכתה? מסתבר כי גם על כך כבר דיברו וייצמן ותיאודולי;⁷⁷ אלא שמעשה היה לווייצמן מעט מאו מה להציג. הוא הביע את נזונו לשוחח עם כמה מידייו בקבב המדינאים הרפראיטים כדי לסייע בהדרורים ביניהם בין הממשלה הפאשיסטית. כמו כן דובר על הסיע שיכל וייצמן להושט לחשיפה הונית האיטלקית, כדי לשחררה מן התלות בתעשייה הגרמנית. "אובל להעמיד לרשותך", הבטיח וייצמן למוסוליני,

⁷⁵ "Mais vous après m'en ai dit au Dr. Weizmann. Je suis sioniste moi. Je l'ai déjà dit au Dr. Weizmann. Vous devez avoir un véritable Etat et non pas le ridicule Home National que les Anglais vous ont offert. Je vous aiderai à créer un Etat Juif" (Jacob

Dränger, Nahoum Goldmann, [Paris, 1956], II, 229).

⁷⁶ לפי הדוח של יעקובסון אמר וייצמן למוסוליני: "M. Theodoli m'a demandé qu'est ce que nous pouvons faire pour les intérêts italiens en Palestine".

"זכות שלם של כימאים בעלי רמה מדעית גבוהה ביותר. אנשים מומחים, מהגינום ונאמנים, שאיפתם האחת תהיה: לסייע לאיטליה ולהויק לגרמניה. במקרה ההפוך, נוכל גם למצוות את החון הדרוויש". בכך נסתיימה השיחה, לפי הדוח שיל יעקבסון. נוצר אחרון זה, עניין הסיווע לתעשייה הכימית האיטלקית, לא נוצר כמובן כושא אחרון זה, שעדיין היה נרמזו בספרו של ויצמן,⁷⁷ וכן הוא בשיחת וייצמן עם דרומונד. לעומת זאת הוא נרמזו בספרו של ויצמן,⁷⁸ וכן הוא נזכר בפירוש בוכרונוטיו של תיאודולי (עמ' 171). מסתבר כי האיטלקים מינו לאזרך זה ועוד מיזחת בראשותו של ניקולה פראבאנו, מדען וחבר האקדמיה האיטלקית, וייצמן נפגש עמו למחתרת, כדי לדון בפרטיו ביצוע התכנית.

לפי עדותו של תיאודולי, שנכח גם בפגישה זו, הגיעו שני המדענים להבנה מלאה, ובלא כל קשיים. הוא אף הוסיף, כי עקב הסכמה זו הורה מוסוליני אישית להקל במתן רישיונות לפיליטים יהודים מגרמניה, חלקם בעלי מקצוע שהורשו להשתקע באיטליה ולעסוק במקצועם, וחלקים סטודנטים שהורשו לבוא להשלים את לימודיהם באוניברסיטאות איטלקיות. מלבד זאת הושטו השלטונות האיטלקים סיווע רב לרובבות יהודים, שעברו בשנים ההן דרך נמלי איטליה, מרביתם בדרך לארץ-ישראל.⁷⁹

מעודד מצליחה זו, ניסח וייצמן גם דרך אחרת, ובטרם עזב את רOME ביקש מנת דרומונד לבדוק, באמצעות נציגות בריטניה ליד הכס הקדוש, אם יוכל להתחייב לדראיון אצל מוכיר מדינת הוואטיקן, הקاردינאל אאצ'לי,⁸⁰ לכשישוב מן הארץ בעבר חודשים. וייצמן אمنה לא הזכיר את הנושאם שעיליהם התחוו לדון עם הקاردינאל, ואין שום ראייה כי היה בעדתו לקשור באיוו צורה שהוא ראיין זה לשיחותיו עם מוסוליני. אולם אפשרות זאת איננה בלתי-邏輯ית על הדעת לחוטין, שכן מכנית הנוגעת לעתידה של פאלטינה, ובה מדובר בפירוש גם על עתידה של ירושלים, היהת בודאי עשויה לעניין את הצמרות הפוליטית של הוואטיקן.

כך או אחרת, לגיוש זה של וייצמן לא נמצא ארון קשਬת. ממכירות מדינת הוואטיקן השיבו כי הקاردינאל "איןנו משטוקק ביתר לקבל את פני ד"ר וייצמן", משומ שצד זה עלול לפגוע בעמי ערבי. עם זאת, הוסיף אותו מקור, "הקרדינאל חף מאד למנוע פגעה ברגשותיו של ד"ר וייצמן", והוא ביקש אפוא להודיע לו כי הסירוב נובע "מעומס יתר בעבודה, או מסיבה אחרת כלשהי מסווג זה". דרומונד, כפי הנראה, לא דאג כל כך לריגשותו של וייצמן; הוא הודיע לו במלים אדיבותן אך ברורות, כי הקاردינאל הושש מן המשמעות הפוליטית

⁷⁷ ב'ῆσθα καὶ μέσθα, ע' 364, נזכר דיון בשאלת "התעשייה הכימית" באיטליה, אך וייצמן מציין כי המדבר היה במחסור בתרופות שאפשר היה ליצרן בא"י. אולם במקרה זה מהימים עליינו הדרברים שכטב יעקבסון בדו"ה, מה גם שם מחארדים בוכרונוטיו של תיאודולי.

⁷⁸ זה לא מענגן את מוסוליני מஸוב ולהחריף, באווחה שעה ממש, את התקופות נגד יוזדי איטליה, ובעיקר נגד הציונים שבhem (פריטים עלvr ראה: 184—162, *ס. cit.*, פ. 6).

⁷⁹ *Pacelli*, שהיה חמישה שנים לאחר מכן לאפיפיור פיטוס ה-12.

שלוטלים ליחס לפגישה זו, ויעז לזרור, בתנאים אלה, על כוונתו לפנות אליו.⁸⁰ בכך נסתימה למעטה פרשת פעלותו האישית והישירה של וייצמן באיטליה. אמנם היו עד כמה מוגעים דיפלומטים בין מנגנים ציוניים לבן מדינאים איטלקים עד אמצע שנות 1937, ובכמה הזרמוויות חזרו האיטלקים והצעו שווייצמן יסע לרומה להיפגש עם מוסוליני,⁸¹ אך הומנות אלו לא ענו.

משבר מלחמת החבש ב-1935, הקמת הקיסרות האיטלקית, החורפת הייחסים עם בריטניה, ולבסוף הידוק הקשרים עם גרמניה הנאצית — שהחל להסתמן עם התמנותו של צ'יאנו לשר החוץ, ביוני 1936 — שכנו כנראה את וייצמן כי שום תועלת לא תצמח לתרנעה הציונית מתמכחתה, כביכול, של ממשלה איטלקית; אפיקו לא כתפסים מדיניים באפקט הגובר והולך נגד המדיניות הבריטית.

אך מעניין שרגע הקמתה של מדינה יהודית לא נשכח מלבו של מוסוליני עוד כמה שנים, לפחות עד תחילת 1938. שכן ב"גיליון דעת" מס' 16.2.38⁸², שנועד לפתוח רשותה במדיניות רדיפת היהודים, הוא כתוב באחד הסעיפים: "הזהגים הרשומים ברומה סבורים, שהבעיה היהודית העולמית יכולה לבוא על פתרונה רק בדרך אחת: על ידי כך שתוקם באיזה מקום בעולם, לא בפלשתינה, מדינה יהודית. מדינה במובן המלא של המושג, שתוכל ליצג את כל המונחים המפוזרים בארץות שונות",⁸³ ולהגן עליהם בציגורות הדיפלומטיים והקונסולאריים המקומיים. אכן, אם נתעלם מן המאמר המוסגר "לא בפלשתינה" — שהוכנס, לפחות צ'יאנו, ברגע האחרון ועקב התערבותו האישית⁸⁴ — נוכל להיווכח בדמיונו של טעיף זה לדברים שנאמרו בשיחות וייצמן ומוסוליני בשנים 1933—1934.

⁸⁰ F.O., Political, Southern, Italy, 371/18430, pp. 18—22
⁸¹ ביום 13 בנובמבר 1934 נפגש גולדמן עם מוסוליני (ראה הערכה 75). בסוף אוקטובר 1935 ניסה שגריר איטליה בלונדון לשכנע את וייצמן להשתדל שלא תופעלנה "הסכם ציונות" ביחסו-החסוך שבין איטליה לפאלטינה (De Felice, *op. cit.*, pp. 206—207). בסוף מאIO או בתחילת יוני 1936 נפגש דב [הוו] עם תיאודורי בוגנבה (אצ"ם S 25/1322 מכתב מאה דב"א אל משה [שרת] מיום 3 ביוני 1936). ימים לאחר מכן נפגש גולדמן עם תיאודורי (אצ"ם S 25/1322 מכתב מאה נ. גולדמן לדוד בן גוריון מיום 15 ביוני 1936); בפגישת זו ביקש תיאודורי מאה גולדמן לשכנע את וייצמן לנשוע לדומה כדי להיפגש שוב עם מוסוליני. שיחה מעניתה היה בוליילי 1936, בקהיר, בראש שירותי התעמלות הפאשיסטית במצרים עם אייה "נציג" של הסוכנות היהודית (F.O., Political, Eastern, General, 371/19983, pp. 234—235). שיחה זו נזכרת גם בסיכום של משרד החוץ הבריטי משנת 1936 (עיין בנספח 4, סעיף 12). שתי שיחות היו ברומא, בימים 4—3 במאי 1937, לגולדמן עם תיאודורי (אצ"ם S 25/1322 מכתב מס' 4 ב-3 במאי 1937, שוחה גולדמן עם הרוון צ'יאנו (אצ"ם S); גם צ'יאנו הצע שווייצמן ישוב להיפגש עם מוסוליני).

⁸² Informazione diplomatica מפרי עטו של מוסוליני. עיין: Giorgio Pini, *Filo diretto con Palazzo Venezia* (Bologna, 1950), pp. 134, 158
⁸³ Galeazzo Ciano, *Diario 1937—1938* (Milano, 1948), p. 113
⁸⁴ בפברואר 1938.

לעומת זאת, רעיון החלוקה נעלם כמעט מאז שנות 1934. וכשנזכר פעם את בשיחות גולדמן וצ'אנג, ב-4 במאי 1937 — היא השיחה האחרון של מנהיג ציוני עם נציג של הממשלה הפשיסטית — היה זה על רקע אחר למורי, ומתחם כוננה הפוכה: צ'אנג חשש מהצעת החלוקה שהזעקה בימי ועדת פיל, וגולדן מיהר להניח את דעתו והודיע לו כי המוסדות הציוניים כבר דחו את ההצעה.⁸⁴

מה הניע אפוא את מוסוליני לדון בנושא זה עם וייצמן בשנים שלפני כן? אמנם המקורות האיטלקיים שנודעו עד כה הם דלים למדי, אך דומה כי ניתן להגיע לכמה מסקנות, לפחות לגבי מגמותיה העיקריות של המדיניות האיטלקית. מטרתו של מוסוליני הייתה לעדרר את מעמדה של בריטניה במזרח התיכון, כתנאי מוקדם להגברת החדרה האיטלקית לאזור. לצורך זה הוא תמקד בתנועות הלאומיות העربיות, אם כי לא בעקבותם ובela הצלחה מרובה.⁸⁵ למרות התנגדותו העקרונית לקיומה של תנועה ציונית בקרב היהודי איטליה, לא שלל מוסוליני את הרעיון של הקמת מדינה יהודית. חלוקת הארץ בין יהודים לעربים הייתה מחלישה את בריטניה, מנעה הקמת מדינה לאומית הומוגנית וחזקה ומוטירה פתח לתהומות בריטניה. בין המעוצמות על ההשפעה באורן בכלל ועל השליטה בירושלים בפרט. היה זה פתרון מסוובל וכורוך בקשימים לא מועטים; מכל מקום, מנקודות ראותה של המדיניות האיטלקית, היו בתכנית גם נקודות אחיזה מעניינות הדראיות לבדיקה. קשה יותר להבין מה הניע את וייצמן להעלות את תכנית החלוקה, ובאותן השנים דזוקא. דומה כי התשובה לשאלת זו תוכל להינתן רק במסגרת של מחקר מצהה, שיבחן את גורמי צמיחתו וגלגוליו של רעיון החלוקה בתפישתם של אישים שונים בקרב ההנאה הציונית.⁸⁶ שכן דבר אחד ברור: לא פגישתו עם מוסוליני עוררו את וייצמן לרעיון של הקמת מדינה יהודית לאלאתר על חלק מארצ'-ישראל; הוא הגיע אליו מתוך התਪחות תפישתו הציונית ולובכה האתגר שהציגו התנאים המדיניים המשתנים באירופה ובארץ'-ישראל, ורק אגב דיוון בבעיות אקטואליות אחרות שהעסיקו אותו באותה שעה, העלה בשיחה עם מוסוליני גם רעיון זה.⁸⁷

⁸⁴ אצ"מ, S 25/1322.

⁸⁵ יש לשער שלא נעלם מעניין מוסוליני כי הגברת הלאומיות הערבית בכלל, והקמתה של מדינה ערבית בפלשתינה בפרט, היו אמנים מחייבים את מעמדה של בריטניה באורן.

⁸⁶ אך ספק אם היו מ씨עות לחיזוק ההשפעה האיטלקית. את הרעיון של "הפרדה טרייטוריאלית" בין יהודים לעربים העלה א. יעקובסון ביוני 1929 (אצ"מ, I 10302 Z 4/10). הוא חזר עליי בתזכיר מיום 3 בפברואר 1932 (אצ"מ, III 10302 Z 4/10), ותOMICRO נידון במכtab של ארלווזרוב אל וייצמן מיום 30 ביוני 1932 (ה. ארלווזרוב, 'יום ירושלים' [הוצאה מפא"], בלי ציון השנה], עמ' (341). ארלווזרוב לא של עקרונות את התכנית, ואולם סבר כי אינה ניתנת לביצוע מטעמים מעשיים.

⁸⁷ וייצמן אינו מזכיר נושא זה בספר זכרונו.

⁸⁷ אפשר שהעובדת שבאותה השנים לא שימש וייצמן כנשיא הסתדרות הציונית הקלה עליו לדzon בחופשיות יתר עם מדיניות שוניות, שכן מבחינה רשמית לא חיבבו הצעותיו שום מוסד ציוני.

נספחים

1. מכתב מאת סר רונאלד גראהאם אל לורד קרוון, מיום 5 בינואר 1923.

Public Record Office, Foreign Office, Political, Eastern, General,
371/8993, p. 20 (E 371/53/65)

My Lord,

Rome, January 5, 1923.

I have the honour to report that Dr. Weizman, who spent two days in Rome on his return from Palestine, came to see me on the 2nd January, and had an interview of over an hour's duration with the President of the Council on the 3rd.

Dr. Weizman subsequently called at the Embassy to inform me of the results of this conversation. Signor Mussolini, in reference to the unsympathetic attitude of Italy towards Zionism, stated that the Zionists wished him to "faire le jeu de l'Angleterre," and this he was determined not to do. He repeated this phrase more than once, and appeared to Dr. Weizman to speak with some bitterness. He made use of the well-worn argument of Great Britain's design to split the ring of Moslem States by a Jewish Palestine, and referred to the refusal of your Lordship and M. Poincaré to allow the mandate question to be reopened to enable him to insert one or two points of importance to Italy.

Dr. Weizman pointed out the unreasonableness of this last request in view of the fact that the approval of the previous Italian Government had been given to the present mandates. With regard to Signor Mussolini's contention that Zionism was a tool in the hands of His Majesty's Government to weaken the Moslem States for the benefit of the British Empire in the East, Dr. Weizman, whilst denying that this was in any way the case, said that, even if it were so, Italy stood to gain as much as Great Britain by a weakening of Moslem power. Signor Mussolini admitted that the Arabs had been giving him trouble in Cyrenaica and Tripoli, and implied that he had no confidence in them.

Signor Mussolini raised the question of Italy obtaining concessions in Palestine, and also securing an outlet there for emigration. Dr. Weizman was able to show that by the terms of the mandate itself there could be no policy of favouritism which would debar Italy or any other country from participating in the development of the country. To enable emigrants to live and to be absorbed, a consider-

able outlay of capital was necessary; the Zionist organisation provided funds for its own immigrants, but the Palestine Administration was short of funds, and any scheme for importing Italian labour would have to be backed with Italian funds.

Dr. Weizman was struck by the mediocre character of the arguments adduced by the President of the Council, and by his superficial acquaintance with the subject, although, in the circumstances, little else could be expected. In the end, Signor Mussolini consented to allow Dr. Weizman to announce to a meeting of Jews that evening that he would have no objection to the name of an Italian Jew being put forward for appointment as a member of the Jewish agency in Palestine — the body provided by the terms of the mandate as the official channel for bringing Jewish opinion before the British Administration. Dr. Weizman was very pleased with this concession, as being likely to have considerable influence over Italian Jews, who, like other elements in Italy since the advent of the new régime, have been adopting a non-committal attitude.

Later in the evening, one of Signor Mussolini's secretaries informed Dr. Weizman that his Excellency had been much impressed with the conversation, and that he had ordered a memorandum on the subject to be prepared for him.

I have, &c.

R. GRAHAM.

2. מברך מאה טר ר. גראהאם אל משרד החוץ הבריטי, מיום 3 באפריל 1933

Public Record Office, Foreign Office, Political Central, Germany,
371/16720, p. 410

Signor Mussolini told me he had instructed Italian Ambassador in Berlin last Friday to make strongest representations to Hitler regarding reversion to present Germany policy towards Jews. It was one thing to deal sternly with communist or bolsheviks, but pressure on purely racial or religious grounds antagonised not only Jewish but also Christian opinion throughout the world. Italian Ambassador had delivered this message to Hitler during a Cabinet Council. Hitler had said that Mussolini did not entirely understand Jewish problem affecting Germany which had not counterpart in Italy. Orders for an official boycott on Saturday had already gone out. Mussolini added that boycott had now ceased, but a renewal was foreshadowed for next Wednesday. He thought I should see that boycott would not be renewed.

3. קטע מתוך דוח של ה-C.I.D., מיום 30 באוגוסט 1933

Public Record Office, Foreign Office, Political, Eastern, Palestine and Transjordan,
371/16926, pp. 118—120

Criminal Investigation Dept.,
Headquarters, Police and Prisons
P.O.B. 850
Jerusalem.

50/G/S

SECRET

30 August, 1933

CHIEF SECRETARY

Subject: Periodical Appreciation Summary No. 22/33

[omissis par. 1—6]

Italian Activities.

7. Italian propaganda is obvious in Palestine, possibly to a lesser degree than in Syria and Lebanon. A Chamber of Commerce now exists in Jerusalem. There are frequent visits of certain Italians, undoubtedly propagandists, trips to Italy of Boy Scouts, students and young people of both sexes, have been arranged at very cheap rates, sometimes as little as LP.2 per person.

Discussions as to the organisation of Fascism in Syria and Palestine, in private circles, or in the programme of the proposed Congress of the Syrian National Actions League in Lebanon, which is expected to be attended by individual representatives from Palestine, may be attributable to Italian propaganda.

Fascism is beginning to be discussed in political circles with some interest and in some cases efforts in a limited capacity are being made to spread propaganda in this regard. The first suggestion in Palestine was made by pro-German elements, soon after the prominence of Hitlerism. The anti-semitic character of present day Germany, the pre-war German sympathies of the former Ottoman subjects, and a desire to seize upon any opportunity for change, are amongst the motives.

There is a definite report that the Syrian National Actions League is interested in the formation of an Arab Fascist association comprising all Arabic speaking countries, and that all boy scouts groups should be organised under its auspices. This is exemplified [...] increasing cooperation in political activities by Syria, Iraq and Palestine (including Trans-Jordan), and of increasing pan-Arab and Pan-Islamic feeling, the desire of political aspirants to adopt concerted action and to rely on strong extremist, young leadership.

4. סיכום על פעילות האיטלקים נגד בריטניה במורח התקון, שהובר במשרד החוץ
הבריטי, ב-21 באוגוסט 1936

Public Record Office, Foreign Office, Political, Eastern, General,
371/19983, pp. 241—248

SECRET.

ITALIAN ANTI-BRITISH ACTIVITIES IN THE MIDDLE EAST.

For some time before the Abyssinian adventure started the Italian Government had been something of a thorn in our sides in regard to Iraq and Palestine. In the former country they showed themselves very zealous in connexion with the termination of the Mandatory régime, in stressing the need for a local and "impartial" enquiry by the League into the question of the fitness of Iraq for emancipation. It was fairly clear, however, that they were actuated mainly by a desire to set up a useful precedent for subsequent application to the case of Syria, in which at that time they were more interested, and that they were also exploiting the situation in order to gain possible economic advantages for themselves; their obstructiveness diminished as the prospects brightened of the grant of an oil concession to the British Oil Development Company, which contained an Italian interest.

2. As regards Palestine the Italians have always been on the watch for any action by the Palestine administration which could be, by any stretch of imagination, represented as incompatible with the Mandate. They continually bombarded His Majesty's Government (and in fact still continue the practice) with complaints and protests in which they sought to emphasise the international character of the Mandate, going so far as to imply that the actual administration should be international, i.e. that non-Palestinian officials should be recruited without distinction of nationality. Their general object seemed to be to claim a privileged position for States members of the League and their nationals in Palestine, to assert a special position for Italy as a kind of watch-dog over the execution of the Mandate, and to ensure that Great Britain, while taking all the responsibility should be in a no more advantageous position in any respect than that of other members of the League.

3. This policy in Iraq and Palestine, though irritating, was not deliberately anti-British. It arose from resentment at the fact that Italy herself did not possess a Mandate and from a determination to make up for this by extracting the maximum political and economic advantage out of the Mandatory system.

4. Side by side with the policy of displaying official concern in the administration of the Middle Eastern mandates, Italian activities have, since about 1930,

developed on more objectionable lines. The change manifested itself at first in propaganda of a more or less normal kind, designed to glorify the achievements of, and to win popularity for, Italy among the Arabs, and this propaganda gradually assumed a definitely anti-British tendency. The propaganda at first took the form of subsidized visits of Arab youths to Italy, conferences of oriental students held in Italy and Italian lecture tours in Palestine, and the main object appeared to be to counteract the ill-feeling which the Tripoli campaign of 1931 had created against the Italian Government in the minds of Arabs generally.

5. The propaganda began to take on a more anti-British (and as regards Syria an anti-French) tone at the beginning of 1934 when Emir Shekib Arslan, who had previously been prominent in attacking Italian policy in Tripolitania, visited Rome, interviewed Signor Mussolini and thereafter became one of the principal Italian propagandists in the Middle East. Shekib Arslan appears to have engaged shortly afterwards in negotiations with Arab leaders in Palestine and Syria with a view to coordinating action between Italy and the Arab leaders concerned. He was assisted by Ihsan Bey Jabri, his collaborator in Geneva in producing the periodical "La Nation Arabe". Newspaper propaganda in favour of Italy began to increase in Arab publications in Palestine, and it was in May 1934 that the Bari broadcasts began in order, according to a notice in the Palestine press, "to strengthen the ties between Italy and the Arab peoples".

6. The Anti-British complexion of the Bari broadcasts was chiefly obtained by implication or suggestion rather than by explicit statements, but they included from time to time false reports of anti-British risings in India, Aden and Kenya and of alleged British designs in connexion with Aqaba. The Palestine administration also came in for attack, more particularly for its alleged neglect of popular education. In November 1935 a selection (Annex A) of the more offensive anti-British broadcasts was sent to Sir E. Drummond for communication to the Italian Government. Their communication only produced a counteraccusation that the British wireless had attributed Egyptian unrest to Italian propaganda. When further examples of Bari broadcasts which contained deliberate incitement to anti-British agitation were brought to the notice of the Italian Government towards the end of November, 1935, it was suggested on the Italian side that the extracts did not emanate from Bari at all, or, if they did, that they emanated from some clandestine transmitter and were perhaps the work of some Arab nationalist. Further protests regarding false statements of revolts in Aden and Kenya were met by the retort that the Bari station was managed by a private company and that broadcasting censorship did not in any case exist in Italy; though it must in fairness be stated that a subsequent *aide mémoire* of March 25th, 1936, stated

that these particular reports originated with a Djibouti correspondent of some Italian papers upon whom caution had been enjoined as to the transmission of unverified information.

7. The tone of the Bari broadcasts since the Anglo-Italian *détente* is understood to have been considerably modified, nevertheless the Bari station continues to lose no opportunity to transmit extracts from the foreign press, particularly the Egyptian press, selected for their mendacious and violently anti-British character.

8. Italian money is often supposed to have played a large part in the recent disturbances in Palestine. It is difficult, of course, to establish with any degree of accuracy the responsibility of the Italians in this respect, but it would be a mistake to over-estimate it as there is no doubt that the agitation in Palestine is in the main spontaneous and is based on what the Arabs consider to be real and solid grievances. Sir A. Wauchope considers that current reports that so much as P£120,000 have been disbursed by the Italians in Palestine are grossly exaggerated. At the same time there can be no doubt that the Italians have fished in troubled waters. We have reliable evidence from secret sources that in November 1935 £5,000 was paid to Fuad Bey Hamza by the Italian Legation in Jeddah for transmission to Arabs in Palestine and Transjordan and for the purpose of fomenting rebellion in their countries, but there is no evidence that the payment of this sum induced Fuad Bey to engage in any pro-Italian activities; in fact quite the contrary. There is evidence, however, again from secret sources, that a substantial sum of money was sent to the Italian Consul-General in Jerusalem towards the end of 1935 to be placed at the disposal of Ihsan Bey Jabri. From Italian sources it was gleaned at the end of April, 1936, that some £20,000 had been sent to Palestine through the Italian Consul-General, though whether this was the same sum as that referred to above or a fresh subsidy, is not clear. The central organisation of Italian propaganda appears to have been in Cairo and there is evidence of payments to Palestine nationalists by Signor Mellini of the Italian Legation in Cairo and by Dr. Mombelli, a priest in Jerusalem, who appears to have acted as a centre for the distribution of Italian propaganda; the Italian Consul at Beirut appears also to have been an active agent in the distribution of propaganda and funds for use in Palestine. Some of this information, it may be noted, appears to have been obtained indirectly from an official of the Italian Legation in Cairo who was bitter about the expenditure of so much money on adventures in Palestine and Syria while the junior officers of the Legation were deprived of their travelling allowances during the summer season!

9. Lists of Palestinian Arabs said to be subsidized by the Italians are available. It is clearly difficult, however, to obtain reliable evidence of this sort or to

establish the fact of payment by the Italians. It seems, in fact, to be of doubtful wisdom to tax the Italian Government with activities of this sort when we are clearly not in a position to back up our charges with concrete evidence. It is most doubtful whether anything could be gained by such a course.

10. We are also in possession of information communicated confidentially to the Colonial Office by Dr. Weizmann which indicated that Signor Mussolini had definite designs in the Eastern Mediterranean with Palestine and Syria as his main objectives, and that he was making overtures to the Jews to enlist their support. In a note of an interview with Signor Mussolini on February 17th, 1934, Dr. Weizmann has recorded that the Duce spoke with great emphasis of the Jewish world position and of his conviction that there would be no improvement unless the Jews had a State of their own.

11. In a letter dated June 15th, 1936 to Dr. Weizmann, the representative of the Jewish Agency in Geneva, (Dr. Nahum Goldmann) reported a conversation with Signor Theodoli in which the latter had spoken in most violent terms about England, asserting that what the Jews needed was a Jewish State which England would never give them and hinting that the Jews could get it through Italy.

12. In a note of conversation between Captain Dordona, the head of the Italian Propaganda Organisation in Egypt, and a representative of the Jewish Agency in Cairo, the former was even more categorical in his statements and more blatant in his attempts to attract Jewish support to Italian aims.

13. He urged the Jews to work in association with the Italians, "who would not be afraid of the Arabs and who would aim at creating a Jewish State in Palestine while taking Iraq and Syria for themselves".

14. He did not hesitate to speak of the half million Italian soldiers in Abyssinia, none of whom would return to Italy and the additions to that force in due course of half a million of Abyssinians who would make excellent military material. There would also be 150,000 Italian troops in Tripoli. Italy's object was to dominate the Mediterranean and with these troops and Abyssinia as a centre she would be able to take Egypt and expand still further.

15. In the meantime the Italians wanted the Jews to settle in parts of Abyssinia and thus help the consolidation of the Italian position in that country, in return for which assistance the Italians would create a real Jewish State in Palestine.

16. As collateral evidence of Italian aspirations in the Eastern Mediterranean, Dr. Weizmann stated that in a quite recent conversation with M. Blum in Paris, he (Dr. Weizmann) had mentioned the rumours about German aspirations in Syria. M. Blum said he knew nothing of that but he was quite convinced as to

Italian designs in that direction and that the troubles the French were meeting with in Morocco and Tunisia were also fomented by Italian propaganda and maintained by Italian money.

17. It should be noted that the information in paragraphs 10-16 above was communicated to the Colonial Office in confidence and cannot therefore be quoted.

18. As regards Italian anti-British activities outside Palestine, an example of unfriendly officiousness occurred recently in regard to Iraq, the Italian Government addressing communications both to the Iraqi Government and to His Majesty's Government which sought to prove that the stipulation in the recent agreement for the transfer of the Iraqi railways that the Iraqi Government will wherever possible recruit British officials to fill any posts for which foreigners are required, was contrary to the guarantees given by the Iraqi Government to the League on the occasion of the termination of the Mandatory régime. The stipulation in question was in fact in accordance with notes attached to the Aglo-Iraqi Treaty of Alliance of 1930, which was examined by the League prior to the termination of the Mandatory régime, and to which no exception was taken. It was therefore a perfectly proper condition to make in connexion with the transfer to the Iraqi Goverment of what was British property. The Italian Government have been informed accordingly.

19. In the Red Sea area there is the mutual self-denying ordinance between Great Britain and Italy constituted by the Rome Agreement of 1927, and there is nothing to show that this is not being observed by the Italians. There has however been evidence from secret sources that the Italian Minister in Saudi Arabia has been working against us in a general way, *inter alia* by implying that we were trying to draw Saudi Arabia into our orbit by means of the recent agreement between Iraq and Saudi Arabia. There is, however, no reason to suppose that Ibn Saud is being taken in by these methods. At all events he knows perfectly well that we did not engineer the Iraqi-Saudi Arabian agreement as the Italians like to suppose.

20. As regards the Yemen, it is evident that the Italians are active in pushing their own interests, but there is no evidence at the present date that their activities have a particularly anti-British trend. It may be noted that the strong Italian desire to establish a special position for themselves in the Yemen, prior to the Saudi Yemen war of 1934, came to nothing, and that one result of the invasion of Abyssinia has been to make the Imam of the Yemen more distrustful than ever of the Italians.

FOREIGN OFFICE

21st August, 1936

5. מברך מאה מוסוליני אל שגריר איטליה בברלין, מיום 30 במרץ 1933

מספר: R. 106/535

אל: שגרירות איטליה בברלין
זכות קדימה מוחלטת

סודר

אישי, להוד מעלה צ'רוטי.
אדוני יפנה אל היטלר וימסור לו את דברי הבאם, וידגיש כי צעדי נובע מרגש אהדה ומן הרצון לסייע לו במילוי תפקידו שהוא עתה ועודין ביותר כבכל תקופה ראשונה של משטר חדש.

לדעתנו גילוי-הדעת של המפלגה על מאבק ביהדות לא יחזק את הנאציזמו-סוציאליזם מביתו, ובויא להגברת הלחץ המוסרי ופעולות הגמול הכלכליות של היהדות העולמית. אלמלא הדחף הנוסף שמספק גילוי-הדעת, היהת המערכת שוככת והוילט, עד שהיתה מסתתרת כעבור זמנה. המשטר הפאשיסטי התנסה לא פעם במערכות כאלה, וגבר עליהן או על-ידי התעלומות מהן, או על-ידי התקפת-נגוד כדי להציג את האמת קבל-עולם. סבורני שעיל הממשלה להציג למפלגה לא להגשים את גילוי-הדעת, כדי שתהייה שהות בידי הממשלה להסביר את האמת על כנה, בהסתמוכה בכל האמצעים שברשותה, מן הרדיו עד לעיתונות ועד לדיפלומאטייה. יש לחבוש מיהודי גרמניה עצם שיאמרו את האמת, אולם אחרי פרטום גילוי-הדעת יקשה עליהם לעשות זאת. כל משטר לא רך זכאי, אלא אף חייב להוכיח מעמדות-המפתח את היסודות שנאמנותם מוטלת בספק, אולם לשם כך אין צורך, ואף מזיך הדבר, להעמיד בכבוד גזעים — השמי והארוי — עניין שהוא, כאמור, לא מתיישם של דבר, פועל להגנתה ולהפתוחותה של המהפכה. אני מאמין שהיטלר יבין אל נכון את כוונת התערבותינו, ומעל לכל את הרוחה המפעמת בה. שאלת האנטישמיות עשויה לכך בוגדר כנגד היטלר את כל אויביה של גרמניה, ואובייה הנזרים בכלל זה.

מוסוליני

6. קטע מתוך הדוח של שגריר איטליה בברלין, ז. צ'רוטי, על פגישתו עם היטלר ביום 31 במרץ 1933

הפייר הזמיןנו לשעה שתים-עשרה בצהרים, ובשל כך דחاه את ישיבת הממשלה ברבע שעה. בחדר המתנה של היטלר פגשתי את הبارון פון גויראת ואת האדונ פון פאפן, והם הצביעו בי שאעשה את כל אשר לאיל ידי כדי לשכנעו. פון פאפן כבר סיפר לי בערב הקודם שהמרשל פון הייננברג שוחח עם היטלר באותו עניין שעה שלמה בנווחתו, ולא הצליח לשכנע אותו לוותר על נקיטת האמצעים

המתוכננים; לא הועילו גם נימוקי מדיניות פנים ואף לא הזכרת שנים-עשר אלף היהודים הגרמניים שנפלו במלחמה, "תקותנו" — הוסיף סגן הקאנצלר — "שהשי" קולים, ובעיקר העזה של ראש ממשלה זורה יזכו ליתר תשומת-לב". נכости אל חדרו של היטלר, ואחריו שהוסכם שלא י포רטם דבר על אודוט ביקורי, שכן באתי בשלוחות אישית וידידותית, התחלתי בקריאת האיגרת. היטלר האזין בשקט עד לפסקה הנוגעת לעמדת שצרכיה הייתה הממשלה לנוקט ביחס למפלגה; אך אז הפסיקני ואמר:

1. שום מהפכה לא תחוללה בירת סדר מן המהפכה הגרמנית; בסך-הכל נמנעו כינוי תריסרי הרוגים, ובهم רק שניים או שלושה יהודים;
2. לא הייתה שום פגיעה לרעה ביהודים בתור יהודים;
3. חובתו וייעדו לעקור את הבולשביקים כליל ממרכז-אירופה, ואת זאת עליון לעשות בלי להתחשב בשום דבר;
4. אין זו אשמה שהمارקסיסטים הגרמנים היו ברובם יהודים, וכמוותם גם רוב הוגי הדעות והתומלנים של המארקיזם בעולם כולו;
5. הוא פנה אליו שאומר לו אם לא נשמר בגרמניה סדר למועד;
6. למרות כל זאת, הייתה גרמניה מטריה למסע השמצות נפשע גם בארה"ב וגם בבריטניה (אמנם עדין לא בצרפת); עמדתן של המדינות הקטנות אינה מדאייה אותה, שכן על אלה תימצא דרך לחוץ בשיטות שונות;
7. הוא החליט להטיל חרם על יהודי גרמניה, כדי שהיהודים שבשאר הארץ, שהיו היוזמים למסע ההשמצות, ייחלו ממנה אחת ולתמיד;
8. הוא מכיר היטב את הפסיכולוגיה של היהדות הבינ'-לאומית, שעיקרה שפלות ושקר, אבל גם פחדנות;
9. לפועלתו התקיפה תהיינה תוצאות מיידיות. בזאת הוא בטוח, והוא יכול להבטיח כי לא יהיה צורך לקיים את החרם יותר משניים-שלושים ימים, שכן בפרק זמן זה ייפסק מסע ההשמצות בכל מקום, כפי שלאמתו של דבר כבר נפסק בבריטניה.

חוותי והמשכתי בקריאת האיגרת של מוסוליני עד שטיימטה. היטלר, שכבס אך בקושי את זumo התחליל לשיב בדברים מאופקים, אולם במהרה התגבר עליו רוגזו, עד שצראה כאחוז רוח רעה. ואלה דבריו כלשונם:

"אדוני יודע מה גודלה הערצתי למוסוליני, שהוא אובי חושב למנהיג הרוחני אה של 'תנוועת', שכן לו לא הצליח לתפוס את השלטון באיטליה, לא היה לאציזונאל-סוציאליזם סיכוי כלשהו להצלחה בגרמניה. זה יותר משלוש שנים ניצבת הפרוומה של מוסוליני בחדר עבודתי בבית החום' שבמינכן, אל מול

שולחן הכתיבה שלו. מכיוון שכך, ירצה נא לי אדוני לקובע, שמוסוליני אינו מבן מאומה בבעיה היהודית; ואילו אני יודעת אותה על בוריה, שכן חקרתיה מכל צדדיה במשך שנים, כפי שישoms אדם לא עשה זאת. כפי הגראה יש לכם באיטליה, מולכם, רק יהודים מעטים. אני מברך אתכם על כך; אך אין זו סיבה מספקת בכדי שלא תבחינו בסכנה הטמונה ביידות, בשל היותה קשורה קשרך לבולשביזום בכל העולם. יש בידי דיעות חדשות ביותר, לפחות גם בארכז'ה-הברית ייאלצו להתמודד עם בעיה חמורה זו, כדי להסיר מעלהם את סכנת המארקיסים. באמריקה יצטרכו לנקט אמצעים נמרצים הרבה יותר מאשר שיתחוללו שם בזמן הקרוב פוגרומים מכל מקום, אבקש מאדוני לומר למוסוליני שאני מעריך את פניו אלוי, אלא שדרמתי עלי להמשיך בדרך שבחרתי בה, שהיא פרדי הגות מעמיקה, והיא המתאימה ביותר למילוי המשימה שהצבתי לעצמי. יוסף גאנדי לומר למוסוליני שאין אני יודע אם בעוד מאתים או שלוש מאות שנה יזכירשמי לתחילה בגרמניה בזכות מה שאני מקווה בכל לבי שאוכל לעשות למען עמי, אבל בדבר אחד אין בלבי שמי של ספק: תעברונה החמש מאות ושת מאות שנה וудין יהולל שמו של היטלר בכל מקום, כשהמו של האיש שעקר מן העולם, פעם אחת ולתמיד, את מארת הידאות.

כשלון הניסיון לא יכול היה להיות חרוץ יותר.

אף על פי כן ניסיתי להביע שני נימוקים נוספים: יהשי המסחר יוכו בהכרח מכה קשה, כי ארצות חזן מוכרות לגורנניה וקונוט ממנה בלי להבחין בין נזירים ויהודים; המושלחה הנאצית תוכל להפיק תועלת מסוימת רובה ממעשה של חסד. בעולם כבר יודעים להעריך את כוחה הרבה, ועל כן נסיגתם שתוכננו לא תתרפה כמעשה חולשה, אלא כמעשה נדירות.

היטלר ענה:

"כפי שאמרתי לאדוני, יימשך החרים זמן קצר כל כך, שלא יוכל להזיק לשחר החוץ, ואשר לשיקול השני, אמ衲ם יידי עשויים לואות בניסיגת מן האמצעים גiley של כות, אבל בוודאי לא ייריבי הרבים".

יצאתי מהדור הקבלה של הפירר, ומסרתי לשדרה החוץ בקצרה על כשלון הניסיון. הבארון פון נויראטה הביע את דאגתו לנוכח החרפתו. הצפואה של מסע התעמולה האנטיגרמנית, ולא רק אנטינאצית, ברחבי העולם. הוא הציג בי שאטפן מיד לדומה, כדי להסביר עד כמה רצוי שגם איטליה תמצא את הדרך (כפי שדבריו כבר עשתה ממשלה בריטניה) לגנות את התעמולה האמורה בהצהרה רשמית או רשמית למחצה.

מאיטלקית — ח. בנו-עמרם

7. דוח מאת ו. קאטאסטיINI אל פ. ואלטראס על שייחתו עם חיים ויצמן,
ביום 13 בנובמבר 1933

Public Record Office, Foreign Office, Political, Eastern, Palestine and Transjordan,
371/16927, p. 437

COPIE.

CONFIDENTIELLE.

Secrétaire Général.

n

Le Dr. Weizmann est venu me voir ce matin et s'est entretenu très brièvement avec moi du problème actuel de la Palestine. A son avis, il n'y a pas d'autre solution que la répartition territoriale entre juifs et arabes.

Il m'a fait part d'une conversation qu'il a eue au mois d'avril avec M. Mussolini qui lui aurait promis ses bons offices pour l'aider à régler la question.

Je n'ai pas caché au Dr. Weizmann que la solution territoriale se présente à l'heure actuelle comme préférable, mais j'ai cru bon d'attirer son attention sur la nécessité que toute solution soit telle qu'elle puisse concilier les grands intérêts impériaux britanniques. Il ne faut pas oublier d'autre part le problème des Lieux-Saints qui est encore en suspens.

Le Dr. Weizmann m'a dit qu'il a déjà eu un échange de correspondance avec M. Mussolini auprès duquel il compte se rendre vers la mi-décembre pour préciser son programme; en effet, depuis sa première visite d'avril les événements ont évolués et permettent de traiter la question d'une façon plus concrète.

Je lui ai dit qu'à cette époque-là je serai à Sienne, et nous sommes restés d'accord qu'il m'avertira en temps utile de sa visite à Rome afin que je puisse y être en même temps, si vous le permettrez.

(S) VITO CATASTINI,
13 novembre 1933.
Section des Mandats.

8. דוח מאת שגריר בריטניה בrome סר א. דרוםונד אל משרד החוץ הבריטי
על פגישת ויצמן ומוסוליני ביום 17 בפברואר 1934

Public Record Office, Foreign Office, Political, Eastern, Palestine and Transjordan,
371/17876, p. 285 (E 1279/96/31)

Sir,

Rome, February 19, 1934.

With reference to your despatch No. 153 of the 13th February, I have the honour to inform you that Dr. Weizmann came to see me this morning.

2. He is on his way to Palestine and had been received by Signor Mussolini. He told me that his reception by the Head of the Government had been extremely

cordial. Signor Mussolini had always been in favour of a national home for the Jews in Palestine, but on this occasion he had expressed himself even more warmly than usual on the subject. A further proof of Signor Mussolini's support was furnished by the fact that the Marquis Theodoli, who previously had been somewhat critical of the Zionist movement, showed the greatest anxiety to be of help and assistance to Dr. Weizmann in every way.

3. Dr. Weizmann stated that Signor Mussolini had enquired whether Palestine could not be divided up into cantons, some of which might be reserved for the Arabs and some for the Jews. Dr. Weizmann had replied that a division of the country already existed in fact. The mass, namely, fully 75 per cent., of Arabs lived in the hill districts, while the Jews were mainly settled on the coast and in the plain. There were only two small Jewish colonies in these hill regions.

4. Apparently Signor Mussolini had remarked that there must be, ultimately, a Jewish State, an assertion which Dr. Weizmann informed me he had never made before. Further, he had told Dr. Weizmann that if the Arabs were inclined to make trouble, he thought that he could keep them in order, as he could exercise considerable influence with regard to them. I hinted to Dr. Weizmann that it might be that in this respect Signor Mussolini was inclined to over-estimate his own powers, but in view of the last paragraph of your despatch under reference, I did not think it wise to pursue the matter further with him. You are no doubt aware of Dr. Weizmann's general views and of the difficulties which he is experiencing as a moderate man in restraining the violence of the extreme Zionists, who are continually criticising the mandatory Power for insufficient encouragement of the national home.

5. Dr. Weizmann finally explained to me that he was considerably troubled by the large influx of German Jews into Palestine. They did not form an altogether satisfactory element and were difficult to absorb. On the other hand, there were still hundreds of thousands of such Jews who had sought refuge in France, Poland and Czechoslovakia. In the present state of unemployment in these countries naturally the coming of such Jews was disliked, and therefore anti-Semitic feeling was increasing, but he did not see how they could possibly be admitted in such numbers into Palestine.

I have, &c.

ERIC DRUMMOND